NÉMETH LÁSZLÓ

Az írás ördöge

Dráma négy felvonásban *Első*

felvonás

Szűk professzori szobácska a Hatvani utcai klinika szülészeti osztályán. Balra ajtó a folyosó s kórterem felé; jobbra íróasztal s üveges szekrény szülészeti műszerekkel. A háttérben ablak az udvarra… Semmelweis két bába-növendéket vizsgáztat, akik az ablak előtt ül-nek; Semmelweis az asztalnak támaszkodva áll s a vizsgáztatást félbehagyva az ajtón belépő orvostanhallgató, Steiner József felé fordul.

SEMMELWEIS Emlékszem, ön az a sebész-növendék, akiről Fleischer asszisztens úr beszélt.

STEINER Igen, Steiner József ... Szeretném, ha...

SEMMELWEIS Tudom, az a kívánsága, hogy a szülészetből is megvizsgáljam.

STEINER Igen, s bizonyos tapasztalatokat ...

SEMMELWEIS Már a szándék is dicséretes. Tűrhetetlen anomália kérem, hogy 1857-ben a szülészet nem kötelező tárgy az egyetemen. Sebészorvosokat szabadítunk rá a társadalomra, akik arról sem kötelesek számot adni, amennyit én *(a két vizsgázóra mutat)* a kezem alól kikerült szülésznők közül a legegyügyűbbektől is megkövetelek. S még abszurdabb kérem, hogy a pesti egyetemi klinika ebben az omladozó kolostorépületben van összeszorítva - s a professzornak három szűk helyiségben kell a szerencsétlen szülő nőket a fertőzéstől megóvni, a bábákat és sebészeket oktatni, a műtéteket bemutat-ni... No de mindez Steiner úr előtt is épp eléggé ismert. - Kérem, foglaljon tán itt helyet *(az íróasztal mögött álló székre mutat)* - amíg ezekkel az angyalkákkal végzek, akik remélhetőleg csakhamar szülésznők lesznek, ebben a pillanatban azonban még inkább csak szülő nők - akik oklevelüket hozzák a világra. Már a kinyomási szakban vagyunk. Hogy addig ön se maradjon munka nélkül, kérem, pillantson bele ebbe a tudós munkába, amely éppen az imént hozta elevenebb keringésbe a vérem ... Braun Károly bécsi professzor úr új szülészettudománya. Mint tán tudja, ha a felsőbb hatóság a pesti egyetem fölterjesztését fogadja el, most ő lenne itt a Hatvani utcában. *(Keresgél a könyvben.)* Szíveskedjék talán ezt a fejezetet átszaladni: Das puerperale Fieber. Érdekes összehasonlítani, mi lett volna, hogyha a helytartótanács különvéleményt nem terjeszt őfelsége elé s Braun Károly urat a kivételes szerencse az Allgemeine Krankenhaus üdvéül nem tartogatja. *(Steiner elhelyezkedik.)*

SEMMELWEIS *(az első bábanövendékbez fordul).* Nos, Mészárosné asszony, ugyebár így hívják?

I. BÁBANÖVENDÉK Igen.

SEMMELWEIS Hova való is ön?

I. BABANÖVENDÉK Karcagra.

SEMMELWEIS Nos, úgy gondolom, annak a városnak igen *nagy* határa van. Tegyük fel, *hogy* önért egy kocsit küldenek s valahol kinn a távoli tanyákon egy nehezen szülő nő ágya mellé kerül, ha ugyan ágynak nevezhető az a vacok s világosságnak az olaj-mécs, amelynél őt vizsgálni fogja. Mondja meg, mi lesz az első tennivalója?

I. BABANÖVENDÉK Az első tennivalóm? Tájékozódni igyekszem a helyzetről.

SEMMELWEIS Nem ... Ön Semmelweis professzor növendéke volt, s nem ezt fogja először csinálni… *(A másik bábanövendékhez fordul.)* Ön ...? A Mészárosné asszony válaszától ijedtemben elfeledtem a nevét ...

II. BABANÖVENDÉK Koller Sára ... Meg-vizsgálom, hány ujjat fogad be a méhszáj.

SEMMELWEIS Ez nagyon tudósan hangzik. S azt, hogy a méhszáj hány ujjnyi, hogyan állapítja meg?

II. BÁBANÖVENDÉK Elhelyezem az aszszonyt. Föltárom a szeméremrését. S bevezetem

SEMMELWEIS Mit vezet be? ... Mészárosné!

I. BABANÖVENDÉK Jobb kezem két ujját.

SEMMELWEIS Amelyik megérdemelné, hogy a kéznél levő férj, mielőtt bevezetné, baltával levágja… Na, mit bámul rám olyan ijedten ...?

STEINER *(mutatja kezével a kézmosást).*

II. BABANÖVENDÉK A másik kézzel .. .

SEMMELWEIS *(hátranéz Steinerre).* A két kezét vinné be egyszerre ...

I. BABANÖVENDÉK Az egyikkel kívül-ről...

SEMMELWEIS De drága karcagi agyvelő ... Mit mondott önnek a fülébe valamennyi vizsgázó, aki azon, amin ön a jelek szerint fönnakad, átesett .... Mi a Semmelweis professzor bogara - amiről *egy* pillanatra sem szabad megfeledkeznie?

II. BABANÖVENDÉK A bomló szerves ál-lati anyag…

SEMMELWEIS De nehezen mondja ki, mint-ha kínaiul könnyebben menne… Mi az a bomló szerves állati anyag?

I. BABANÖVENDÉK *(elpityeredi magát).*

II. BABANÖVENDÉK Amivel a boncolásnál a bécsi medikusok ...

SEMMELWEIS S a würzburgiak, a Scanzoni professzor medikusai? Még csak azok igazán!

II. BABANÖVENDÉK A bomló szerves ál-lati anyagot, amely a boncolásnál az ujjára került, a vizsgáló beviszi a szülő nő méhé-be...

SEMMELWEIS S ehhez mi köze magának a tanyán? Mint bába maga is boncol tán?

I. BABANÖVENDÉK Kérem, professzor úr, én nem értem ezt.

SEMMELWEIS Kíméljen meg kérem a könnyektől. Vagy ezt is megtanulta? Ha az öreg Semmelweist a butaságukkal dühbe hozták, a legokosabb elkezdeni sírni. Nem mondtam tízezerszer, hogy nem a boncolás az egyet-len, ami az ujjat megfertőzheti ...? Azért, mert szegény Kolecska a boncolásnál vágta meg az ujját s én arról jöttem rá, hogy a szülő nőbe is az orvostanhallgató mosatlan ujja viheti be a gyermekágyi lázat - egy rá-kos folyás, vagy egy gennyes kötés, amitől az ön ujja gyilkoló szerszám lesz, éppúgy megteszi. *(Csüggedten a második bábához):* Na, mondja ki végre a bűvigét...

II. BÁBANÖVENDÉK Halvany. SEMMELWEIS Mi az a halvany? Egy szó, amit Bugát professzor csinált. Mondja ki a becsületes tudományos nevét: Klór! Klórmeszes oldattal fogja megmosni a kezét. Út-nak se merjen indulni klóroldat nélkül! S ha nem talál más edényt - egy rocskába kér vizet, s abba önti bele. S addig hozzá se nyúl ahhoz a szerencsétlen szülő nőhöz, amíg alaposan meg nem mosta a bűnnel lepett ujjacskáit! Miért?

II. BABANÖVENDÉK Hogy meg ne fertőzzem.

SEMMELWEIS Hogyha a természet jótékony ereje, vagy tételezzük fel, az ön bábai segédlete világra hozza azt az elakadt gyermeket, mi ne oltsuk belé, ami a nagy tudósok által vezetett, jól szellőztetett intézetekben is megtörténik, a halálos betegséget. - Na, megvolt! *(A* ***két bába kisompolyog.)***

II. BABANÖVENDÉK *(az ajtóból).* Professzor úr....

SEMMELWEIS Maga tanult, tudott, éles elméje százszor jelét adta. Éppen csak a klór-vizet hagyta ki a táskájából. *(Második* ***bába*** *is elmegy.)*

SEMMELWEIS *(csüggedten áll az asztalnak támaszkodva).*

STEINER *(meghökkenten figyeli, aztán egy mozdulattal életjelt ad, a Braun-szülészet odébb tolásával).*

SEMMELWEIS Nos, okosabb lett közben? Vagy a férfiúi lovagiasság, amelyet az asszonyríkató vadember vert föl önben, nem engedte, hogy Braun Károly bécsi egyetemi tanár nézeteit a gyermekágyi láz okairól nyomorúságukhoz méltón értékelje?

STEINER Azt nem volt nehéz értékelni. A tellurikus, meteorológiai s egyéb okok. Ő-neki a gyermekágyi láz még mindig járvány, epidemia, amely ...

SEMMELWEIS A divinum quid - vagy *egy*-szerűbben az isten ostora a szegény szülő nőkön. S ha meggondoljuk, hogy isten ostora többnyire az emberek s ebben az esetben az egyetemi szülész professzorok ostobaságából van fonva ...

STEINER Épp erről akartam a professzor úrnak ... egy tapasztalatomat elmondanom ...

SEMMELWEIS Tapasztalatát? ... Milyen minőségben?

STEINER Attól félek, mint a betegség egyik terjesztője. Az előző szemeszteréket én Grazban végeztem. S ott, a bécsi iskola példájára, nagy súlyt helyeznek a tanulók bonctani gyakorlataira, a betegen tapasztaltaknak a hullán látottakkal egybevetése Rokitansky és Skoda professzorok nyomán ott is divatba jött. Az élet szinte a boncteremben folyt, s a szülészet hallgatói, mint tanáraik is gyakran, onnét futkároztak át az utcán keresztül a szülőszobába, a vaginális előhaladást figyelni.

SEMMELWEIS Az eredményt elképzelem!

STEINER A szülőháznak a sok haláleset miatt olyan rossz a híre, hogy nemcsak a közönség, de maga a tisztiorvos nyilatkoztatta ki, a szülőházak valóságos gyilkoló intézetek!

SEMMELWEIS A tisztiorvos úr tévedett, hogy ez grazi privilégium, egész Európában így van!

STEINER Amit professzor úr a boncolási buzgalom, s a gyermekágyi láz összefüggéséről elmondott, s a jó eredmény, amit Pesten tapasztaltam ...

SEMMELWEIS Jó eredmény: 3,6%-os halálozás ... Holott a statisztikában volt olyan év, hogy száz gyermekágyból egyet vesztettünk el! S ennek is mi volt oka? Önnek, mint meggyőzöttnek elmondhatom. A mi ápolónőink, e Mészárosné féle asszonyok lelkiismeretlensége! Mint meggyőződtem, szennyes, bomló folyadékkal fertőzött lepedőket

raktak a szülő nők alá! S ezzel az én eredményeim meggyőző hatását is alászállították. Sok butaságot, hazugságot kell, kedves Steiner, még kordába szorítanunk ... Nem minden egyetemi professzor olyan meggyőzhető, jó megfigyelő, mint ön, mégha történetesen szemtanúja volt is az én bécsi sikereimnek - hogy azt kollégáinak tovább-adja.

STEINER Arra gondoltam, hogy professzor úr a grazi példát mint közelit és hitelest publikációiban felhasználhatná.

SEMMELWEIS *(elkomorodva)* Nem szoktam publikálni!

STEINER Pedig, amit mondtam, minden felsőbb évfolyam hallgatója bizonyíthatja. FLEISCHER *(bekukkant).*

SEMMELWEIS Tessék, kedves Fleischer.

FLEISCHER Csak arról akartam meggyőződ-ni, hogy a vizsgálat befejeződött-e már.

SEMMELWEIS Már az ürgeöntés is! Steiner úrral már csak a szülészeti tapasztalatainkat cserélgetjük.

FLEISCHER Markusovszky tudor úr érdeklődött, hogy lenne-e a professzor úrnak egy kis ideje. A sebészeten van. Balassa professzor úrnál.

SEMMELWEIS Ó, hogyne ... A vizittel, vizsgálatokkal végeztem. A legjobb, ha most jön, amíg a feleségem ide nem áll kocsijával a ház elé. *(Fleischer ki. Steinerhez.)* Fiatal feleségem van, akinek *egy* kis szórakozás, hogy a délelőtti beteglátogatásaimra elkísér-jen.

STEINER Igen, tudok róla .. . SEMMELWEIS Gondolom, a medikus urak is felfedezték, amíg a betegnél vagyok, olvasgatni szokott a kocsiban.

STEINER (el).

MARKUSOVSZKY *(Fleischerrel megjelenik).* Nem zavarok?

SEMMELWEIS Nem, nem. *(Fleischerhez.)* Majd legyen szíves bejegyezni, hogy Steiner úr a szülészetből kitűnően vizsgázott.

MARKUSOVSZKY Egy sírdogáló néne jelezte a padon, hogy Semmelweis vizsgáztat.

SEMMELWEIS Csak a feleségem meg ne lássa! Mindig dorgál értük. Fél, hogy ebből a sok megríkatott nőből fúria támad, s rossz híremet költi: tönkreteszi a prakszisom .. . Valami érdekes van odaát?

MARKUSOVSZKY Bizonyára. De én őrizkedem a Balassa háta mögé állni. Nem a kése, az elegánsan mozgó könyöke is egy paradicsomból való kivettetés a számomra.

SEMMELWEIS Nem is segédkezel neki?

MARKUSOVSZKY Van egy fél éve már ... A vallásom csak a docentúrából ütött ki ... ez az új iparom mint privátműtőt is penzionált...

SEMMELWEIS Az új iparod? ... De csak nem a szerkesztőségre gondolsz? MARKUSOVSZKY Szerkesztő? ... Sokkal súlyosabb: laptulajdonos! A szerkesztő fizetést húz. A lapkiadó a családja kenyerével felel, hogy munkatársai kelendő portékát visznek-c a piacra.

SEMMELWEIS Nem gondolod, hogy túl nagy pultot szabtál annak a portékának? Hetente egy nagy ív... Azt egy évben ötvenkétszer orvosi újdonságokkal tölteni meg ... Ebben a tudományon nem kapó országban .. .

MARKUSOVSZKY Épp ezért kellett megcsinálni. Most, amíg a nemzeti szellem is segít neki. Amióta az Orvosi Tár megszűnt - nyolcadik éve - nincs orvosi lapunk. Egyetlen papír, amelyen magyarul lehetne orvosi tárgyat előadni. Amikor olyan orvosaink vannak, mint Balassa, Semmelweis!

SEMMELWEIS Az utóbbit tán ne emlegessük.

MARKUSOVSZKY Ha a lap jó, lesz előfizető is.

FLEISCHER Én azt tapasztalom, hogy az Orvosi Hetilapnak az orvosok és természetbarátok között nagy renoméja van. MARKUSOVSZKY Mért? Te nem vagy megelégedve vele?

SEMMELWEIS Ó igen ... Balassa beköszön-tője ... a húgykövekről ... amögött érzik a sok száz felhalmozott eset.

MARKUSOVSZKY S most egy új, több számon át folyó értekezést beszéltem meg vele a combtörésről.

SEMMELWEIS Ha Balassa mögéd áll, az jó jel. Ő a szerencse embere.

MARKUSOVSZKY De nem mert a szerencse kedvez neki, hanem mert kényszeríteni tudja a szerencsét. A tudásával, tapasztalatával jellemével... Ha nem volna a Monarchia legnagyobb sebésze - ezt nem én mondom, hanem Dumreicher, a bécsi kollégája -, mint emberekkel bánó művész is megérdemelné a csodálatunkat!

SEMMELWEIS Igen, egy diplomata a diplomaták aljassága nélkül.

MARKUSOVSZKY És milyen hazafi! A pesti tizennégy ágyas kórház drágább neki, mint a bécsi klinika s a Josefspital. Emlékszel, hogy oda is meghívták ... S ő .. . SEMMELWEIS Voltak más hasonló meghívások.

MARKUSOVSZKY Ha ő nem bátorít, azt hiszed, én - a félbemaradt sebész - föl merem tolni magam erre a szerepre? Hogy egy hetilapon át a *magyar* orvosvilág organizálójává váljak? Csak másokban legyen tized-ennyi hazafiság! .. .

SEMMELWEIS A szülészeti osztály beadta adóját a Hetilapba.

MARKUSOVSZKY Igen ... A Fleischer asszisztens úr esete nagyon érdekes volt. S megvolt az az előnye, hogy még rémületet is keltett ... Egy kolléga, akit nem akarok megnevezni, egy hölgytársaságot mulattatott vele .. .

FLEISCHER Én csak a professzor úr felszólítására vállalkoztam rá. A dolog érdeméhez képest nagyon elnyúlt is lett. Markusovszky tudor úrnak igaza van. Nem ilyen közleményt várna a tudomány Semmelweis professzor úr osztályáról. (El.)

SEMMELWEIS A menekülő szemérem.

MARKUSOVSZKY Ebben mellesleg igaza van. Az a szegény angolkóros lány, aki a férfivilág csodájaként még meg is esett, hogy próbálta a keresztfekvéses gyermekét a szűk medencéből kiszorítani - míg a sectio caesare a macerált fiút s a haldokló anyát szét nem választotta .. .

SEMMELWEIS Nagyon komolyan, dámákat megszégyenítő türelemmel viselkedett.

MARKUSOVSZKY De mégiscsak *egy,* s nem is olyan tanulságos eset! A tanársegédtől jó. de hol van attól, amit a mestertő! várhatunk.

SEMMELWEIS Rám ne számíts. Megmondtam, hogy nem tudok írni.

MARKUSOVSZKY Mi az, hogy nem tudsz? Húsz éve váltottuk az első levelünket. Mint az egyetem ökonómja, egy pár tucat lepedőért, a legkiválóbb felterjesztéseket szerkeszted a helytartótanácshoz. S azt nem tud-nád papírra vetni, ami, magad is tudod, a legnagyobb orvosok sorába iktat, s azonkívül nemcsak a te ügyed, hanem sok ezer asszonyé, akiken segíthetsz.

SEMMELWEIS Amikor friss volt az egész, akkor se írtam. Te tudod a legjobban, aki velem voltát Bécsben, hogy tíz évvel ezelőtt mint huszonhét éves embert, akkor sem bír-hatott rá a nem kicsiny - mondjuk ki - boldogság, amit a felfedezés okozott, hogy tollal hirdessem meg. Rábíztam másokra - Hebrára, Rokitanskyra - és legföljebb né-hány levelet írtam nevezetesebb szülészek-nek.

MARKUSOVSZKY Azt még meg tudtam magyarázni. Hebra, Rokitansky akkor már világhírű professzorok voltak, te a nyomorult Klein tanársegédje. Az, hogy ők számoltak be arról, ami a Krankenhausban történt, szakmai tekintélyükkel húzta alá a felfedezés fontosságát. De magad azóta sem álltál ki a nyilvánosság elé ... A vitába sem szól-tál bele.

SEMMELWEIS Az Orvosszövetségben, Bécs-ben tartottam egy előadást. MARKUSOVSZKY Amely az emberek fülé-ben foszlott szét, vagy legföljebb a jegyző-könyvekben sárgul. Ezt igazán sosem értettem, Nácit Mintha a föníciaiak azzal a fel-tétellel találták volna ki a betűvetést, hogy Semmelweisnek élete legfontosabb dolgában nem szabad élnie vele.

SEMMELWE'S Olyasformán f Vannak emberek, akik a (víztől, a mélységtől irtóznak. Vegyétek úgy ezt is ... Én az írástól .. .

MARKUSOVSZKY De ez az irtózás nem lehet valami' testi akadály, mint a víziszony vagy a mélységiszony, hisz írsz, fogalmazol ... Ha nem teszed, megkárosítod a tudományt, g gyermekágyasokat, akiknek a gyötrelmei, haldokló arcuk rózsapírja a szülészeti osztályon a megfejtést kigyötörte belőled! Hogy igazolod a tudomány előtt az irtózásodat? Mondd meg, mit gondoltál, ameddig hallgattál?

SEMMELWEIS Én azt gondoltam, hogyha egy szappangyáros valami új, jobb. olcsóbb szappanfőzési eljárást talál ki, azt nem kell neki az újságban hírré tenni - sőt, ha a maga hasznát nézi, talán titkolja is - mert versenytársai, a régibb s kezdő szappanfőzők a jobb árut látva, körülszimatolják, esetleg munkásokat csempésznek be abba a gyárba, akik az ő zappanfőzői titkát megfejtik, el-lopják, csak hogy a versenyben hátrányos helyzetbe ne kerüljenek, vagy éppen tönkre ne menjenek.

MARKUSOVSZKY Így kellett volna a te eljárásodat ig elorozni?

SEMMELWEIS Ott volt a Krankenhaus. A világ minden tájáról jöttek oda orvosok. hogy Skoda új eljárását, a kopogtatást és hallgatózást begyakorolják, Rokitansky boncolásain részt vegyenek. S itt van ugyanebben az égületben az egyes szülészeti osztály, ahol, mint talán tudod. éppúgy, mint Prágában, Würzburgban vagy a párizsi Maternitén, megbotránkozást okozva pusztulnak a fiatal szülő anyák ... S akkor előáll egy fiatal tanársegéd, aki egy löttyel, valami klór-vizes oldattal s kefével mosatja az orvostanhallgatók és szülésznők kezét. S néhány hónap alatt százból egyre szorítja lc a halálozásokat. Nem az lenne a természetes, hogy kifürkésszék a titkát? Mi az a lötty, csak-ugyan egyszerű klórvizes oldat, ahogy mond-ja, s miféle meggondolás alapján csinálja mindezeken? S csak azért is ki kellene für-

készniük mindezt, hogy a tűrhetetlen szégyent, hogy míg az otthon szülők többnyire megmaradnak, az ő intézeteiket be kell csukni - annyian pusztulnak el benne. Ha a kórházi szolgákat kellene megvesztegetniük, akkor is végére kellene járni a titoknak! De erre nincs szükség. A fiatal orvos nem csinál monopóliumot felfedezéséből, nem a gazdagoknak csinál jól megfizetett szülőházat, ahol biztosak lehetnek a fertőzéstől. Aki kérdi, elmagyarázza: a vizsgáló ujj viszi be a fertőző anyagot, azt kell mosással elpusztítani... Én bevallom, azt hittem, hogy ilyen felfedezésnek magától is végig kell harapóznia az orvosi világon, pláne, amikor olyan nagy orvosok tettek bizonyságot mellette ... Ami Bécsben 1847-ben történt - olyan volt, mint egy napfelkelte -, fölkelt a puerperális nap! Képtelenség, hogy a szülészek meg ne lássák! S ne melegedjenek mellette

MARKUSOVSZKY S egy ideig úgy is látszott, hogy a klórvíz hódító útra indul ...

SEMMELWEIS A politikai események állították meg.

MARKUSOVSZKY S te, aki nem szálltál vitába a sötét agyvelőkkel, akik 49 után tan-széket, hatalmat kaptak... A legnagyobb igazságot is el lehet altatni, ha a prófétájuk is hallgat!

SEMMELWEIS Én hallgattam? Nem jöttem le Pestre? Nem vállaltam a Szent Rókus kór-házban egy ingyenes szülészeti osztályt? Nem szorítottam le az itteni viszonyok között, a hullaházak tőszomszédságában a halálozási arányszámot? Ha volt tamás köztetek, bedughatta orrát a Semmelweis főorvos osztályába, később ebbe a Hatvani utcai, klinikának nevezett lebujba ... Itt volt aztán rossz levegő, tellurikus sugárzás, mindaz, amitől a nagy bölcsek szerint a járványok kitörnek. S hány anya pusztul el gyermek-ágyi lázban?

MARKUSOVSZKY Minket meg is győztél. A pesti egyetemi kollégáid között nincs egy se, aki fölfogásod kétségbe vonná. De a pesti példa nem világíthat, még annyira sem, mint a krankenhausi.

SEMMELWEIS Itt is jártak németek: a göttingai professzor, Siebold, akinek mindent elmagyaráztam. Fleischer tudor, a Wiener Medizinische Wochenschriftben közzétette a statisztikákat. A szerkesztő egy jegyzetet fűzött hozzá: „Még mindig vannak, akik a rég megcáfolt s visszautasított nézethez ragaszkodnak, hogy a gyermekágyi lázat az orvostanhallgatók terjesztik."

MARKUSOVSZKY Na látod .. .

SEMMELWEIS *(fölemeli Braun könyvét).* Ez a Braun itt úgy intéz el, hogy közben meg sem említi a nevem... Wagnert, Wicholdot igen! Én csak az „egyesek", a „képtelenség" vagyok.

MARKUSOVSZKY Az én vitorlámba fú az ékesszólásod ... Az a számításod, hogy a dolog maga győz s hódítja meg az egész világot, nem vált be. Amit te tudsz, neked kell hirdetned!

SEMMELWEIS Szájaljak? ... Hogy mint egy kieli főorvos írta s igaz is, Jenner óta senki sem gazdagította ennyivel az orvostudományt? ... Verjem szét mint szamárállkapoccsal a statisztikámmal, ahogy megérdemelnék, a tagadásukban eltökélt szülészek fejét? ...Hol az a szó, amely csuklássá nem bágyad a tények fényes nyelve mellett?

MARKUSOVSZKY A tényeknek nincs nyelvük. Nem azt kérem, hogy pörölj, csak hogy végre magad is összefoglald úgy, ahogy volt. Hisz elég a két bécsi szülészeti osztály történetét elmondanod!

SEMMELWEIS Meséljem tele az Orvosi Heti-lap ásító árkusait?

MARKUSOVSZKY Ott van a két szülészeti osztály, a bábanövendékeké, s az orvosoké! Azokon a napokon, amelyeken a bábákhoz veszik fel a nőket, tolonganak a szülő nők, akik a medikusokhoz kerülnek, sírnak, húzódoznak. Olyan rossz híre van annak az osztálynak. Száz asszonyból tizennyolc halt meg az utolsó esztendőben! S ott egy fiatal második tanársegéd - látja a szülő nők lángba borult arcát, hallgatja a delirálók kiáltozását, s mint boncnok nap nap után nézi tehetetlen kétségbeeséssel a szörnyű salpingitiseket, a hashártya izzadmányokat ... S akkor jön a Kolecska tanár esete... Egy medikus boncolás közben megsérti a kezét ... ő meghal, s a boncolásnál ugyanaz a kép!

SEMMELWEIS *(gúnyosan).* ... s a lángeszű asszisztens agyában egybevillan a két bonc-kép ... rájön, hogy a gyermekágyi láz és a gennyvérűség...

MARKUSOVSZKY ... s hogy amit Kolecskába a medikus keze oltott be, azt végzi el a szülő nő méhében a vizsgáló ujja! Mesének olyan világos, egyszerű - mint agyvillanás-nak zseniális ... S te, aki erre az orvostörténetbe fordulatot hozó agyvillanásra képes voltál, annyi meggyőző statisztikával mögötted, a történetet ne tudnád elmondani?

SEMMELWEIS Holott arra a statisztikai osztály bármely növendéke képes volna. S ha első személyben mondhatná el, milyen dicsőséggel szállna ki belőle! De ha te - s még vagy száz *vagy* ötszáz orvos - ilyen szépen regöli el az esetet, mért kell nekem azzal kérkedőn előállnom?

MARKUSOVSZKY Mert a te írásiszonyod - ahogy nevezed - anyák ezreinek az életébe kerül! Nem számítottad ki, hogy a klórvizes kézmosás elmulasztása a kimutatások szerint csak a te távozásod óta hány szülő nő életébe került?

SEMMELWEIS A bécsi Krankenhausban 1341!

MARKUSOVSZKY S ennek az 1341 anyának a halálhörgése nem szól bele a te újházas álmaidba ott a Váci utcai hálódban? Te, aki olyan szigorú vagy... egy mocskos lepedőért képes vagy elbocsátani egy ápolónőt? S a szegény bábajelölteket legyilkosozod. mert nem képesek a teóriádat megérteni? Számítsd ki, hogy hallgatásod egy órája hány fiatal nő életét veszi el Dublintől Prágáig!

SEMMELWEIS Te aztán erőszakos szerkesztő vagy, Markó ... Képes vagy a pokol fúriáit a lelkiismeret korbácsaival öreg barátodra rászabadítani, csakhogy egy kis elevenséget vigyél abba a te hetilapodba.

MARKUSOVSZKY A magam lelkiismeretén könnyítek azzal, hogy a tiedet mozgatom! Ne tagadd, ami nem is lehet másképp! Nemegyszer panaszoltuk fel baráti sétánkon - legutóbb is a Duna-parton -, hogy milyen gyötrelem tudni valamit, aminek számba nem vétele életek ezreit pusztítja el.

SEMMELWEIS *(gúnyosan).* Most itt az Orvosi Hetilap, amely ezt a tehetetlenséget tollháborúvá alakítja!

MARKUSOVSZKY Amely a laptulajdonosok-nak rénes bankókat fiadzhat... Csakugyan azt gondolod Náci, hogy én csak azért, mert lapszerkesztő lettem, valami bajhozásba akar-lak beugratni?

SEMMELWEIS Én azt gondolom - ha az elő-érzet gondolatnak nevezhető -, hogy amibe te a lelkiismeretemet bele akarod ugratni, az úgy dúlja fel az én nyugalmamat, hogy az ügynek egy jottát sem fog használni.

MARKUSOVSZKY De hát mért?

SEMMELWEIS Mert Semmelweis és az írás - összeöntve - valami nem jó keveréket alkot-nak.

MARKUSOVSZKY Ezt az előítéletet, ha nem akarod, hogy babonás vénasszonynak tartsa-lak, meg kell magyaráznod!

SEMMELWEIS Hát nem figyelted még meg, hogy eltorzítja az embert az írás?

MARKUSOVSZKY A dilettánsokat esetleg.

SEMMELWEIS Az írókat is. Azzal, hogy ír. A maga elé tett papírlappal mintegy tükröt tesz maga elé; abban vizsgálja magát, hogy amit tesz, elég tetszetős-e? Elfakul a hiúságtól s szerénységet mutat; az igazságot keresi s az a fontos neki, hogy igaza legyen; vitába bocsátkozik s azt nézi, hol szúrhatja le vitatársát. Egy olyanféle történetet - mint Kolecska boncolása - azért mond el tettetett egyszerűséggel, mert suttogást hall. Aki ezt olvassa, századok múltán is azt kell gondolnia: így villan egybe egy lángelmében - mint konduktorban - a titok két fele, az összetartozó!

MARKUSOVSZKY Egy Balassa nem hiszem, hogy így írná a húgykövekről szóló dolgozatát.

SEMMELWEIS Ő meg azt akarja hallani: milyen nagy, ügyes operatőr s milyen szerénységgel nyitja ki tapasztalatai tárházát. A legnemesebb is színjátszóvá lesz, ha ír! Én pedig nem színjátszónak tanultam. Abban ügyetlen vagyok. A természet törvényeit akartam kutatni.

SEMMELWEISNÉ *(halkan kopog, aztán, hogy a két vitázó nem hallja, óvatosan benyit).*

SEMMELWEIS *(észreveszi, odaugrik).* Mária!

SEMMELWEISNÉ Bocsásson meg édes uram, hogy behatoltam a tilosba! Már egy órája várakozom az Újvilág utca sarkán. Tízre ígérte, hogy kész lesz a vizittel .. .

SEMMELWEIS Szegény... Azóta ülsz kint a konflisban?

SEMMELWEISNÉ Igen. Már kezdett kényelmetlen lenni. Feltűnést keltettünk a Hatvani utcán sétálók között.

MARKUSOVSZKY Azt nem csodálom.

SEMMELWEISNÉ Ó, Markusovszky úr, félelmemben nem is vettem észre! SEMMELWEIS Már a sebészeten is számon tartják az érkezésed.

SEMMELWEISNÉ Itt az emeleten? Azt nem vettem észre, iparkodtam a könyvbe rejteni az arcom. Hanem a lépcsőház ide ... Csak-nem visszafordultam.

SEMMELWEIS Okosabb is lett volna ... Azok a nyomorult, ácsorgó betegek rád ragasztanak valamit.

MARKUSOVSZKY Most folyik a sebészeten a betegfelvétel. A lépcsőház a várószoba s egyben az ambulancia - a tanársegéd foga-dója.

SEMMELWEISNÉ Bizonyára ő igazított ide...

MARKUSOVSZKY Legalább képet nyert, ha egy kis kellemetlen súrlódás árán is, hol kell férje urának a művészetét gyakorolnia. Ha-nem a késésért ne korholja nagyon. Én tar-tóztattam, velem kellett veszekednie.

SEMMELWEISNÉ Veszekedni? ... Önnel, Markusovszky úr? Mindazok közül, akiket ez alatt a rövid idő alatt a férjem révén megismertem, ön az, akiről ezt a legkevésbé hihetem el.

MARKUSOVSZKY Pedig csak higgye el, úgy volt - vérre mentünk.

SEMMELWEISNÉ Azt a vért szeretném én látni! Ignác, s az ő nyomán én is - önt becsüljük a legtöbbre.

MARKUSOVSZKY Nagyon hízelgő. De ne feledje el, hogy én Balassa Jánossal is találkoztam a szalonjukban.

SEMMELWEISNÉ Ó, Balassa? Ő nem professzor - egy regényhős! Mintha az én regényeim írója írta volna.

MARKUSOVSZKY Valami német román?

SEMMELWEIS Nem. Mária már magyar regényeket is olvas.

SEMMELWEISNÉ *(megnézi a könyvet).* Valami Jókai Móric. Balassát természetesen ki-veszem a közönséges halandók közül. De önt - magunk között már én is csak Markónak hívom. Igazán nem tudom elképzelni, min veszhettek össze.

MARKUSOVSZKY A lelkiismeretét dögönyöztem kissé gorombábban.

SEMMELWEISNÉ A lelkiismeretét? Ezzel engem is megsért Markusovszky tudor úr! Én az én férjemet tartom a világ leglelkiismeretesebb emberének! Ha egy betegénél valami komplikáció áll be, vagy itt a klinikán nem megy úgy, ahogy kéne, csak jár, s egy szót se veszek ki belőle.

MARKUSOVSZKY Márpedig én lelkiismeretlenséggel vádoltam meg!

SEMMELWEIS Hagyjuk ezt! Mária még nagyon fiatal, egy tizenkilenc éves asszonyt korai az élet sötétebb gondjaiba beavatni.

SEMMELWEISNÉ Igen, Náci azt tartja, hogy egy nőt, aki még nem szült, nem szabad a rendelőbeli kínzóeszközökkel se rémíteni.

MARKUSOVSZKY De azt csak, *hogy* mi a gyermekágyi láz, tudja?

SEMMELWEISNÉ Nem tőle. Otthon a szolgálónknak volt egy asszonynénje, az abban halt meg. Mint egész kis lánynak, sokat meséltek róla. Náci ezt is hibáztatta. Bizonyára attól tart, hogy beképzelek magamnak vala-mit. Félni fogok.

SEMMELWEIS *(Markónak).* Ezt sem lett volna szabad megmondani.

MARKUSOVSZKY Ha valamitől, Semmelweis Máriának a gyermekágyi láztól nem kell tartania.

SEMMELWEISNÉ Nem, ugye ... De mért?

MARKUSOVSZKY Mert Semmelweis Ignác felesége ... Maga igazán annyira gyermekségben van tartva, hogy nem tudja, ki az, akinek a nevét hordja.

SEMMELWEISNÉ Dehogynem! A legjobb szülészmester Pesten! Mama sokszor mondja, hogyha egy kicsit többet adna a külsejére, meg beszédesebb volna, a dámák mind vele vezettetnék le a szüléseiket.

MARKUSOVSZKY Ezt mondja a kedves mama?

SEMMELWEIS Ezért helyeznek olyan nagy gondot újabban a nyakkendőimre!

MARKUSOVSZKY S arról nem mesélt, hogy most tíz éve, mint bécsi tanársegéd, olyan felfedezést tett, amelynek nincs párja Jenner óta.

SEMMELWEIS Nem, Markó. Minek ezzel az ő kis fejét megzavarni.

SEMMELWEISNÉ De csak tessék megzavarni. Miféle felfedezés az? Olyan szívesen lennék büszke az uramra[1]:

MARKUSOVSZKY Hát épp a gyermekágyi láz. Hogyha a bába, aki a szülést vezette, a Semmelweis professzor növendéke lett volna, a szolgálójuk nénjének nem kellett volna meghalni!

SEMMELWEISNÉ *(Semmelweisre néz).* Ez igaz?

SEMMELWEIS Valószínű.

SEMMELWEISNÉ Na ezt elmondom még ma a mamának.

MARKUSOVSZKY S épp ez. amin veszekedtünk.

SEMMELWEIS Nem szégyelled őt is cinkosoddá tenni?

MARKUSOVSZKY Mért ne? Az ő tökéletes ártatlansága a legalkalmasabb biró a vitánkban.

SEMMELWEIS Nem ismerem el annak!

MARKUSOVSZKY Ide hallgasson, Semmelweisné asszony. Ha az ön fejében ott volna egy kincs, egy gyógyszer receptje, mondjuk, amivel ezer és százezer fiatal életet meg-menthetne, de ugyanakkor valami megokol-hatatlan irtózás is, hogy ezt a receptet leírja, mit csinálna maga, született Wiedenhoffer Mária?

SEMMELWEISNÉ Természetesen legyőzném az irtózásomat!

MARKUSOVSZKY S ha annyira irtózna az írástól, mint más a kútba ugrástól?

SEMMELWEISNÉ Belehalhatnék?

MARKUSOVSZKY Nem. Bele nem halhatna.

SEMMELWEIS Kérdés.

SEMMELWEISNÉ Akkor leírnám.

MARKUSOVSZKY S ha mégsem? Mi lenne akkor a véleménye önmagáról?

SEMMELWEISNÉ *(Semmelweisre néz).* Mi lenne?

SEMMELWEIS Elég! Megkapod a cikket! Látom, hogy a legnemtelenebb eszköziektől sem riadsz vissza, hogy abban az átkozott folyóiratodban ott lássad azt, amit csak én szállíthatok. Képes lennél kéregető gyere-kekkel kergetni meg az utcán: „Ez az, aki az anyánkat, nővéreinket elvesztené!" Hát megírom azt a beszámolót. De olyan tömören, röviden, ahogy tudom. Csak, hogy te is meggyőződj, hogy nem sül ki semmi belőlük. Skoda mint az orvostudomány legnagyobb felfedezéséről számolt be róla s nem a ma*gyar,* de a bécsi Orvosi Hetilapban is, s mindet, nem akadályozta meg, hogy a Kleinek, Braunok, Scanzonik semmibe vegyék - nem engem, a szülő nők ezreit -, akkor lásd, mit érsz te megátalkodott szerkesztő egy magyar nyelvű cikkel, amelyet az öt- vagy tízezer szülész közül csak öt vagy tíz tud elolvasni.

SEMMELWEISNÉ De megívja? *(Markusovszkyra néz.)* Jaj de jó! Megírja! SEMMELWEIS Meg. S ne feledjétek el, hogy ti dobtatok oda az írás ördögének.

Függöny

Második felvonás

Semmelweisék lakása a belvárosi Waltier-bázban. Olyanféle szoba, mint amit a Semmelweis-múzeumban láthat a látogató. Bal kéz felől ajtó, szemben az íróasztal, két felén a Semmelweis szülők arcképei. Jobbra könyvszekrény s ablak az utcára. A kis társaság, amelynek Semmelweisné teát szolgál föl: Balassa, Markusavszky, a búcsúzó Csermák professzor s a házigazda.

CSERMÁK *(a ,teát öntő Máriára visszanézve).* A tea *gőze* s'. egy szép kar benne, mindig az önök barátságos délutánjaira emlékeztet majd, SemmElweisné.

BALASSA Lám-lám, a búcsú felbátorítja Csermák kartársunkban a széptevőt!

MARKUSOVSZKY S egy szép ló a Práterben mire fogja emlékeztetni? Hogyha Pestre nem kertül, sose lesz úrlovassá.

CSERMÁK Igen, az is kedves emlékem lesz - a vasárnap délelőtti lovagló séták a Balassa professzor úr szabadcsapatában.

MARKUSOVSZKY A lovagló fakultás - ahogy a városban nevezik. De egy képzelet beli helyet ugye a mi kedves házigazdánk-nak is juttat.

SEMMELWEIS Azt gondoltam, *hogy* a szerkesztő úr ezt a célzást nem engedi el.

SEMMELWEISNÉ Igazán nem szép Markó, hogy azt a kartörést mindig előhozza!

SEMMELWEIS Holott tancélból estem le, hogy Balassa professzor úr az újfajta kötését kipróbálhassa.

MARKUSOVSZKY Egy lovasított orvoskar! Akácmelyik katedrát foglalja eI, ilyenbe nem jut többé!

CSERMÁK Attól félek, gyalogosba sem.

SEMMELWEIS Ni csak, a széptevő után a hízelgő is kibújt Csermák kollégából!

CSERMÁK Ha a búcsú órájában is, de komolyan mondom. Az embernek semmi sem okoz olyan örömet, mint a testület emelkedése, amelyhez tartozik. Minden tanszék-cserével egy új, kiváló, modern szellemű kolléga! A tudomány sosem haladt ekkorát, mint ebben az évtizedben s itt egy kis, létéért küzdő nép fiai lépést tartanak s élére vágnak ennek a fejlődésnek.

MARKUSOVSZKY Az emelkedés, ha van, az élettani intézettel vette kezdetét, amelyet ön alapított a Kunewalder-házban.

CSERMÁK Ahogy az 1847-es években bécsi iskoláról, csaknem olyan jogon beszélhetünk 1861-ben pesti iskoláról.

BALASSA Ezt a túlzást az, hogy kitől, milyen körülmények közt halljuk - különösen kedvessé teszi.

CSERMÁK Hirschler mint szemész, a gyermek-*gyógyász* Bókay, Sauer a belgyógyász s hogy a monarchia' legnagyobb sebésze s a szülészet nagy jótevője ... név nélkül mondom, hogy házigazdánk hízelgésben el ne marasztalhasson.

BALASSA Nem tudom, annál szebbnek vagy annál szomorúbbnak nevezzem-e ezt a magasztalást, mert olyan szájból jön, amelynek minden oka megvolna, hogy az íze keserű legyen.

MARKUSOVSZKY A hazafiság, mely olyan gyümölcsöket acat, mint az önök távozása - engem inkább aggaszt a jövőre nézve is.

CSERMÁK Én megértem azokat a támadásokat. A magyar nép legszentebb jogaiban annyit szenvedett, hogy most, amikor a nyomás lazul, s a vesztett olasz háború a monarchiát engedékenységre kényszeríti, a nemzeti érzés mint a visszanyomott gáz tör elő minden résen: kivívták a magyar tannyelvet az egyetemen, s itt még mindig vannak professzorok, akik németül adnak elő. Természetes, hogy akadnak szájasabb emberek, akik nem a, érdemet mérlegelik, hanem a népszerű követeléssel igyekeznek tapsot aratni.

SEMMELWEIS S kapunk egy magyar nyelvű fajankót - egy világhírű tudós helyett. Ezt ismerem Bécsből, engem is ilyenféleképpen mozdított el a schwarzgelb hazafiság. De ha majd a mellüket kell verni, hol találta fel a gégetükröt, akkor bezzeg pesti professzor lesz az elugrasztott Csermák!

MARKUSOVSZKY Mint Semmelweis is, a bécsi iskola növendéke.

CSERMÁK Ahhoz is Balassa professzor mindent felkaroló érdeklődése s bűvészkeze kel-lett, hogy az én gégetükröm a gyakorlatba bevezettessék.

MARKUSOVSZKY Igen. Elárulhatom, hogy az Orvosi Hetilapban egy cikkely kerül a gégetükör műtétek közbeni alkalmazásáról.

CSERMÁK Ó, ez kedves búcsúajándék lesz ... S hadd nyugtatom meg én is Semmelweis tanár urat, hogy az élet- és kórbonctani intézet, az én örököm se fog egy tudatlan fickó kezére kerülni. Ha ahhoz még fiatal is, hogy a helyemet a tanszéken betöltse.

MARKUSOVSZKY Balogh Kálmán. Már felfedeztem. Mint főmunkatárs lép be az Orvosi Hetilapba.

SEMMELWEIS Ó, a pók! Már ezt a szegény fiatal legyecskét is benyálazta! Az ő szerkesztői hálójába!

SEMMELWEISNÉ Hát az igaz. - Bocsánat, hogy közbeszólok. Markusovszky úr nagyon ért az emberek befogásához ...

SEMMELWEIS S te a szövetkezéshez - az ellenségeimmel. Erről jut eszembe. Én sem engedem el Csermák kartársat egy kis ajándék nélkül. Mária - egy példányt, ott van a rendelő sarkában!

SEMMELWEISNÉ *(kimegy).*

CSERMÁK Csak nem az új könyvével akar meglepni, Semmelweis úr? Hallottam, hogy megjelent, vagy hamarosan meg fog jelenni. De az úti készületek között nem értem rá Wigandhoz beszaladni ...

MARKUSOVSZKY Mikor indul Csermák úr?

CSERMÁK Reggel a gőzhajóval.

SEMMELWEISNÉ *(megjelenik a könyvvel. Semmelweis odateszi Csermák elé.)*

CSERMÁK *(elcsodálkozva).* Ilyen nagy? Hisz ez megvan ötven ív is!

SEMMELWEIS Ötvenegy .. .

CSERMÁK Én azt gondoltam, egy kisebb monográfia. Az őszön a kari ülésről jövet mint-ha ön is így mondta volna. Emlékszik, ami-kor biztatott, hogy hamarosan németül is olvasható lesz.

SEMMELWEIS Én magam is azzal vágtam neki, hogy hat íven örökre elvetem a gond-ját. De ez a nem mindennapi magzat - túl-nőtt a szülész számításain. Mária, a tintát, tollat, kedvesem. *(A dedikációt írja.)* Ha már ez a mi tettre serkentőnk íróvá ugratott: tiszta munkát akartam végezni. A táblázataimmal mint valami kőtömbökkel nyomni agyon az ellenállást. S ha még egy szusznyi gyanakvás maradna a magát épeszűnek tekintő olvasóban, sorra vettem a jó, rossz véleményeket, amik a puerperális nap felkelte óta - így nevezem az én 47-es fölfedezésemet - a tárggyal kapcsolatban elhangzottak. Enélkül a könyv fele ilyen vastag lett volna. De én sorra vettem őket - a boldogtalan Michelistől, az egyetlentől, aki kül-földön megértett - Braun Károlyig, a bécsi professzorig ... Scanzoni 140 oldalt kapott.

CSERMÁK *(Markusovszkyra néz).* Tyűha! Ezt nevezem alapos munkának!

SEMMELWEIS Az Orvosi Hetilapban az a tanulmány intelligens embereknek szólt, akiket az eredményeim jobbára meggyőztek. Azoknak elég volt néhány szóban egy-két célzás. A német szülészeknél azonban bizonyos hippokrátészi nedvek - az epe első-sorban, mint napról napra tapasztalom - elborították azokat az agyzónákat, amelyekben az ítélet lakik. Ők a hiúságukat és irigységüket használják ítélet gyanánt. Az ő meggyőzésük nem megy pleonazmusok, sőt vastagabb érvek nélkül! ... Tessék! *(Átnyújtja a könyvet Csermáknak.)*

CSERMÁK *(olvassa a dedikációt).* „Csermák Jánosnak, hogy ismerje meg az igazságot, s legyen apostolává." - Ha a szülészethez keveset értek is - amint tehetem, egészen át fogom olvasni!

SEMMELWEIS Itt nincs szükség értésre. Az egyik ellenfelem azzal kisebbített, hogy amit előadok, Kolumbus tojása. Csakugyan az! Csak épp két évezred kellett hozzá, hogy a szülészek talpra állítsák.

CSERMÁK *(meghajol Semmelweisné előtt).* Nagyon köszönöm a szíveslátást. *(Balassához, Markusovszkyhoz.)* Maradjanak kérem, barátaim!

BALASSA S ön használja a gőzhajót - lefelé is. Mindig nagy örömmel látjuk!

SEMMELWEIS Elkísérem a sarokig Csermák urat. *(Veszi a panama kalapját.)* Mária, te szórakoztasd addig a vendégeket.

MARKUSOVSZKY Tévednék, ha Náci barátunk az Újvilág utca sarkáig föl nem állítja Csermák úr fejében a Kolumbus tojását.

SEMMELWEISNÉ Hát az igaz. Most már én is kezdtem látni, mi az a gyermekágyi láz. Csak azt várom, a férjem mikor gyógyul ki belőle. Nem vártam úgy a kis Margitkám születését, mint ennek a könyvnek elkészültét. Körülbelül egyszerre kezdtük hordani. Ha tudom, hogy az írás *így* fölborítja az írókat, nem szövetkeztem volna Markusovszky úrral ...

MARKUSOVSZKY A fő, hogy jó ügyre, a szülő asszonyok könnyebbségére... S Semmelweis Ignác, vagy ahogy a címlapról kiderült, Philip Ignác - dicsőségére szövetkeztünk. S a Margitka keresztelője után az Aetilogiáét is megtarthatjuk.

SEMMELWEISNÉ Egy kis ivás a Licinus vendéglőben? Bocsássanak meg Balassa úr, még kezdő íróné vagyok, nem tudom a szokást.

BALASSA Nem a Dorottya utcában. Énnálam! Ott Semmelweisné asszonynak is meglesz a társasága: a feleségem nagy örömmel látja, nem kell a klórmeszes kézmosást hallgatnia.

SEMMELWEISNÉ Nagyon kedves, Balassa úr.

CSELÉDLÁNY *(benyit).* Nem bírok már, tekintetes asszony, a Margitkával. Olyan erősen rí.

SEMMELWEISNÉ Jó, jó, ringasd csak... Jár neki! Ennek az én férjemnek egy kicsit messze van a sarok.

MARKUSOVSZKY Csak elégítse ki Semmelweisné asszony a gondját. SEMMELWEISNÉ De nem neheztel meg Balassa úr...?

MARKUSOVSZKY Nem, nem neheztel. *(Mária el.)* Csak tőled fél, hogy te sértődsz meg.

BALASSA Ja, én a háziorvosuk vagyok!

MARKUSOVSZKY Te háziorvosnak is: „Balassa professzor úr", én meg szerkesztő úrnak is: „Markó ..." Ez a született tekintély!

BALASSA Nagyon kedves kis asszonyka, az ember nem is gondolná, hogy négy házas-sági év alatt két gyereket temetett el! S Margitkán kívül az Aetiologia kihordásában is részt vett. A paszita, attól félek, egyiknek a gondját sem vetette el.

MARKUSOVSZKY Hát két halott gyerek ... a harmadik köhentése is megrengeti a szívet.

BALASSA S aki az Aetiologiát írta, azzal sem lehet zavartalan öröm - egy ágyban feküdni.

MARKUSOVSZKY Te olvastad az Aetiologiát?

BALASSA Az Anhangját is ...

MARKUSOVSZKY És ...?

BALASSA Abban, hogy igaza van, sose kételkedtem. A Hatvani utcában öt éve működtünk egymás mellett, s a Kunewalder-házban egymás fölött. Ismerem az eredményeit.

MARKUSOVSZKY S természetesen azt is tudod, hogy amit abban a könyvben - kicsit bőbeszédűen -, de olyan meggyőző hévvel közread, az a tudománynak legnagyobb felfedezése!

BALASSA Nem ismerem mindet... Na, ne érezd megbántva magad. A legnagyobbik lehet, hogy homályban van. De *nagy...* bizonyára nagy ... Más, amin az embernek el kell gondolkodnia ...

MARKUSOVSZKY Éspedig?

BALASSA Hogy mi történt a mi Náci barátunkkal írás közben?

MARKUSOVSZKY Nácival?

BALASSA Az a tanulmánya - harmadéve - az Orvosi Hetilapban tökéletes kis gyöngy-szem volt. En külön gratuláltam neki, nem-csak ahhoz, hogy a hallgatását megtörte vég-re, hanem, hogy mint író, ilyen remekben cáfolta meg az aggodalmam.

MARKUSOVSZKY Hogy ő nem tud írni...? Kiderült, hogy túlságosan is tud!

BALASSA Hát éppen ez a túlságosan ... A magyar cikk olyan sikerült volt, hogy tulajdonképpen elég lett volna németre lefordítani. Itt-ott kiegészíteni, statisztikával alátámasztani, hogy a tudomány színét kedvelő németek is komolyan vegyék.

MARKUSOVSZKY Ez is volt a szándéka.

BALASSA S úgy is indult neki, mint aki egy német szakmunkát akar írni. Kicsit túlozva a tudományosságot, a bizonyítékok halmozását. A gyermekágyi láz egész történetét belegyömöszölte a lying in Hospital 1700-as adataiból a tabelláiba.

MARKUSOVSZKY A maga Rókus kórházi s klinikai eredményeiről ahhoz képest elég keveset ír.

BALASSA De minderre megvan a jogcíme: hogy a gyermekágyi lázesetek száma a kór-házi boncolás bevezetésével szökik fel.

MARKUSOVSZKY Vagy, hogy a járványok nem állnak összefüggésben az évszakokkal. BALASSA Az embert egy kicsit fárasztja: ugyanannak a felfogásnak, a bomló állati szerves anyagnak, a felszívódás meg a pynemia szónak százféle ismétlése. De az ember még egy kicsit gyönyörködött is benne, ahogy a mi lángelméjű Nácink német professzornak próbálja maszkírozni magát. De a könyv második fele...?

MARKUSOVSZKY A vita!

BALASSA Annál - bevallom - egyre jobban elrémültem. Erről is lehetne egy táblázatot készíteni, hogy a gyilkos és csaló szót hányféleképpen, milyen retorikus fordulatokkal olvassa ellenfeleire. Egyet-kettőt ijedtemben meg is tanultam: „Az ön tudása, udvari ta-

nácsos úr, a meggyilkolt nők hulladombjaira épüli" S már az is, hogy egy tudományos értekezés derekán egyszer csak mint egy ügyész, felelősségre vonó „Ön"-nel fordul a perbe fogott udvari tanácsos úrhoz!

MARKUSOVSZKY A mi kis Steiner Józsefünket viszont annál jobban halhatatlanítja.

BALASSA Az a sebészjelölt, aki a grazi járványt az ő elmélete szerint értelmezte?

MARKUSOVSZKY „Ha az ön helyén, professzor úr, akit Németország legnagyobb szülészének tartanak, egy ilyen megvilágosult elme ülne..."

BALASSA S e nyomorult Braun, aki a halálozási arányszámot Semmelweis eljárásával le-nyomta, de az elméletről, mint rég meg-haladottról írt!

MARKUSOVSZKY Ami persze mind igaz, a Scanzoni esetében is, aki annak a Sibersteinnek díjat adatott, mert őt magasztalta s Semmelweist cáfolta. Közben maga is alkalmazta a klórmeszes kézmosásokat. A tanulókat továbbgyilkolásra tanítani, s a magunk eredményeit az ellenfél leszólt eljárásával kijavítani: ez Nácinál kevésbé indulatos embert is dühbe hozhatna!

BALASSA Igen... A tudós viselkedésének is megvannak a titkos emberi rugói, de aki a vitát ezeknek a leleplezésére használja s közben a maga indulatait a stílusával elárulja ... Erre nem ártott volna a mi bajvívóinkat még vívás közben figyelmeztetni.

MARKUSOVSZKY Az Aetiologia nem az én kiadásom, a Hartlebené. Az első ívek korrektúráit itt-ott mutatta, de aztán olyan gyorsan folytak a tolla alól s vitte őket meg se száradva még a nyomdába, hogy épp ezt a szülésztyúkszemeket végigtaposó részt már csak kiszedett árkusokban láttam. Először bevallom, én is megdöbbentem. De aztán megértettem. Az olvasó itt egy olyan embert lát, aki nem elméletet ad elő, hanem egész egzisztenciáját veti be egy igazság mellett, amelytől anyák és gyermekek tízezreinek léte függ!

BALASSA De ismerünk embereket, akik épp-ilyen prófétaként vetik be magukat az igazságra merőleges gondolatok mellett ... Semmelweis Ignácnak nem volt szüksége erre.

MARKUSOVSZKY Énnekem imponál ... Végül Náci is tudja, hogy Scanzoni, Seyfert, a kórboncnok Virchow s a többiek, akiket ő felelősségre von, hatalmasságok s hogy a hatalom sértődése s bosszúja közt egy lépés az út. S hogy ő, aki olyan óvatos volt, e hatalmasságokkal olyan kérlelhetetlenül szegi szembe az igazság hatalmát!

BALASSA Ez éppen az, amin tűnődöm. Hogy mi megy végbe benne?

MARKUSOVSZKY Érzi a szépségét annak, amit csinál.

BALASSA Igen, mint mi is, amikor Ausztriával, Miklós cárral s az egész Európával szembeszálltunk ... De elég-e egy tett szépsége ahhoz, hogy megcsináljuk?

SEMMELWEISNÉ *(bejön).* Jaj, úgy röstellem magam, kedves professzor úr.

BALASSA Ha Margitka megnyugodott...

SEMMELWEISNÉ Ó, már el is feledkeztem róla! A legdühösebb, de ha odaadom a mellet, egy-két szívás után elpilled, elalszik. S most rá sem értem felpofozgatni ... Jaj, úgy szégyellem magam!

MARKUSOVSZKY De csak nem Náci miatt? Nyugodjék meg. Amíg ő Csermák kollégát oktatta, mi egész őszintén vitatkozhattunk.

BALASSA Ha itthon lett volna, nem szórakozhatunk ilyen zavartalan.

SEMMELWEISNÉ Képzeljék el, mit csinált megint. A kicsi homlokáról törlöm a verítéket s ki állít be? A foltozó vargánk fia. Itt van a boltja a Diana fürdő mögött abban a közben. Ő szokta a kilyukadt cipőinket hazaszállítani. No, mit akarsz, kérdem. A klór-meszet ... A klórmeszes oldatért küldte haza Náci, meg a táskájáért.

MARKUSOVSZKY Arra *van* szüksége az Úri utcán?

SEMMELWEISNÉ Ezt kérdeztem én is.

BALASSA Bizonyára beteghez hívták.

SEMMELWEISNÉ Édesanyád szül? - kérdeztem én is, mert emlékeztem, hogy jó előrehaladottan láttam a minap. Tessék elképzelni, az utcán fogta el a varga az uramat, s vitte is magukhoz. Az, hogy itt vendégek vannak...

BALASSA Szerencsére, a vendégek tapasztalatból is tudják, mi az orvosi hivatás!

SEMMELWEISNÉ De amikor ott van a szülésznő! ...Bába nem volt, akit anyádhoz hívjanak? - kérdeztem. De Náci a hibás. Már ismerik, hogy mindent megtesz, ha egy szegény ember kéri. *(Csöngetés.)* No, tán ő az!

MARKUSOVSZKY Ebből ráismerek. Ott áll a panama kalapjában az Úri utca sarkán, magyarázza a tőkön álló Csermáknak a 46-os meg a 47-es év statisztikáit s egyszer csak odasompolyog mellé a Diana mögül a foltozó varga, aki mint afféle férj az utcán kószál, amíg a bába a kicsit vontatott szüléssel vergődik. Nem nézné meg, Semmelweis úr? Sehogysem akar megszületni! A szülészet professzora fölmenti Csermákot, hogy a lelkiismerete után az emlékezetét is megterhelje s szalajtja az ismerős fiút a klórmészért. Ha festő lennék, így örökíteném meg őt: panama kalapban, Csermák s a varga közt a sarkon.

BALASSA Hitele van az írásának. Nemcsak a szülészeti statisztikában, az emberségében is. Kár, hogy azt nem lehet a könyvekbe mellékelni.

SEMMELWEISNÉ *(visszajön).* Fleischer úr van itt, az asszisztense. Mondtam, hogy az uram szülésnél van, de amikor meghallotta, kik a vendégek, arra kért, ha nem zavarná túlságosan az urakat...

BALASSA Dehogy! Legyen szerencsénk!

FLEISCHER *(bejön).*

MARKUSOVSZKY Jöjjön csak Fleischer úr! Már rég meg akartam dicsérni a Gyógyászatba írt cikke miatt.

SEMMELWEISNÉ A Gyógyászatba?

MARKUSOVSZKY Az ellenzék lapjába. De a professzoráról! Nagyon értelmesen. BALASSA Csak nincs valami baj a klinikán? FLEISCHER Nem, semmi ...

BALASSA Hogy olyan gondterhelten áll ott?

FLEISCHER Gondom, az van. De nem volt semmi hivatali okom, hogy feljöjjek.

CSELÉDLÁNY *(bejön).* A fürdővíz felforrt már.

SEMMELWEISNÉ Magadtól még félretenni se tudod?

BALASSA Csak menjen és fürdesse meg Semmelweisné asszony. Nem viselném el, hogy miattunk kipáljék a Margitka hajlata.

SEMMELWEISNÉ Ó, a professzor úr! Látszik, hogy apa is. De ez a Náci... Hogy szégyellem magam!

MARKUSOVSZKY *(Fleischerhez).* Azt mondta, gondja van, Fleischer úr. Ha alkalmasak vagyunk...

FLEISCHER A legalkalmasabbak. Sokkal jobb, hogy professzor urat találtam itt, meg természetesen Markusovszky főszerkesztő urat. Önök mint barátai ...

BALASSA Mégiscsak valami klinikai eset!

FLEISCHER Nem, nem klinikai. Irodalmi!

MARKUSOVSZKY Irodalmi?

FLEISCHER Van nékem, kérem, egy barátom Prágában. Félig-meddig földim is, szepességi. Stahl, kórboncnok.

MARKUSOVSZKY Ismerem a nevét.

FLEISCHER S a Breiszky asszisztensét?

MARKUSOVSZKY Mért kéne ismernem?

FLEISCHER Majd megismerik. Hébe-hóba váltunk egy-egy levelet ezzel a prágai kórboncnok barátommal. Így ma is jött egy levél. Még latolgattam: ej, jó vastag koperta. Egy újságkivágás volt benne, de jó kiadós, tizenhárom oldal!

MARKUSOVSZKY Ejnye! És micsoda?

FLEISCHER Azt írja a barátom, most jelent meg nemrég a Prager Monatsschriftben. S minthogy tudja, hogy én a professzor úr mellett vagyok s különben is sokszor beszéltem neki, mi folyik az osztályunkon ...

MARKUSOVSZKY Egy kritika a Semmelweis professzor könyvéről?

FLEISCHER Hát ha az kritikának nevezhető? Én inkább Unverschämtheitnek mondanám. Ein unverschämter Kert! MARKUSOVSZKY Az a Breiszky? De hát ki ő?

FLEISCHER A Seyfert professzor asszisztense!

BALASSA Seyfert! Egy név az Aetiologia-beli színlapunkról.

MARKUSOVSZKY A családfáját elmondhatom: Kivisch nemzé Seyfertet, Seyfert nemzé Breiszkyt.

BALASSA Az a Kivisch, aki Bécsben az orvosgyűlési sikere után Semmelweist megtámadta?

MARKUSOVSZKY S később prágai professzor. Mellőle rajzott ki Würzburgba Scanzoni s lépett az örökébe Seyfert.

BALASSA Ennek viszont az a Breiszky húzza a fülébe. Itt van önnél a cikk?

FLEISCHER *(kihúzza a tárcájából).* Tulajdonképpen csak kiszimatolni jöttem a lepedők ürügyén, hogy van-e a professzor úrnak róla tudomása? S most önöktől azt szeretném megtudni, átadjam-e neki?

BALASSA Mért? Csak nem patkányméreg?

MARKUSOVSZKY *(kibontja az újságkivágást s nekidőlve falja. Balassa mögé áll s beletekint.)* Az eltűnt és ismét előkerült Semmelweis!

FLEISCHER Itt a bibi! Hogy előkerült! Oly rosszul tüntették el, hogy elő mert kerülni!

MARKUSOVSZKY Ha azt írják, hogy a nagy szülész megszólalt... Az ilyen kétszínűség az effajta elmésségnél jobban megdöbbentene.

BALASSA A puerperális hitvallás Koránja. *(Markusovszkyhoz.)* Ez az, amiről beszéltünk. A kinyilatkoztató hang. A pimaszság megtalálja a gyengéjét!

MARKUSOVSZKY S elég ügyesen bújtatja el magát a mások tekintélye mögé. „Csupa olyan hitcikk, amelyet régen megcáfoltak." „A tisztátalanság nem minden esetben okoz puerperális lázat."

BALASSA Mintha az ok a betegség esetében is úgy húzná maga után az okozatot, mint a mechanikában. A boncolás közben megvágott ujj sem okoz minden esetben genny-vérűséget.

MARKUSOVSZKY Ez igaz. Hogy a statisztikában vannak szeplőfoltok, én is észrevettem.

FLEISCHER De hogy a klórmosástól nem látott senki még eredményt? Hogy nem szakadt rá az ég!

MARKUSOVSZKY S a bécsi, pesti, koppenhágai eredmények!

FLEISCHER S azoké is, akik végzik, csak nem merik bevallani.

MARKUSOVSZKY Ezt csak egy gyanútlan újonc meri ilyen magabiztosan leírni.

FLEISCHER Hát nincs igaza a professzor úrnak, hogy ezek a Seyfert- meg Späth-féle szülészek azzal, amit tanítanak, több kárt tesznek, mint amit csinálnak?

BALASSA *(olvassa).* „A bomlott anyag mindig jelen van. De hogy gyermekágyi láz keletkezzék belőle, ahhoz még valami szükséges. S éppen ezt a valamit nem ismerjük ..." Ha a Hetilapban védelmedbe veszed, amit meg kell tennünk, ez az a pont, amire vigyáznunk kell.

MARKUSOVSZKY A hippokratészi „to deion", az isteni valami.

BALASSA Ez a to deion a Semmelweis bomlott állati szerves anyagában is ott lappang. Mivé bomlik, hogy szívódik föl, s mit csinál a vérben, hogy okozza az izzadmányokat?

MARKUSOVSZKY De azt a to deiont a klórmész elpusztítja. Nem úgy, mint a Seyfert professzorék atmoszferikus, tellurikus, kozmikus valamijét ... Hát persze, hogy nem az utolsó szó, amit Náci a könyvében kimond. A kezdet kezdeténél vagyunk. Ahhoz, hogy azt, amit a piszkos ujj, szennyes ágy-nemű a vérben elindít, megtudhassuk - csak az összes természettudományok összefogása fürkészheti ki!

BALASSA Kár, hogy ezt Semmelweis le nem írta könyvében valahol... Az a bomlott szerves állati anyag az ő prófétai szóhasználatában mintha nem az első, hanem az utolsó, mindent magyarázó szó volna.

MARKUSOVSZKY S nem ilyen első szónak bizonyuló szókban, az emberi elme kinyilatkoztatásaiban, rögtönzésekben épült tovább a természettudomány? Amit Semmelweis tanít, ha kezdet is, egészséges kezdet!

FLEISCHER S máris életeket ment - s a professzor úrnak ez a fontos. Bocsánat, hogy beleszóltam az okosabbak szavába.

BALASSA Nagyon helyesen szólt bele a tudor úr. Mi azt, amit a főnöke csinált, az orvostudomány mérföldes csizmában tett lépésének tartjuk s Markusovszky barátommal nem a kórkutatás, hanem a védekezés érveit fontolgatjuk itt.

FLEISCHER Tudom én azt, hogy ha van neki barátja, önök ketten azok! Ha önök nem volnának, nemcsak Prágában, Pesten se len-ne törvény az ő tanítása. Ezért örültem meg úgy, hogy mielőtt átadnám a cikket a professzor úrnak, önöknek hozhattam tudomására.

BALASSA Az ilyet úgysem lehet eltitkolni. Aki vállalta a harcot, számítania kell rá, hogy az ellenség rálő!

MARKUSOVSZKY Mért? Van oka rá a tudor úrnak, hogy egyelőre megkímélje tőle?

FLEISCHER Nagyon zaklatott mostanában.

MARKUSOVSZKY Itt nagyon kedélyes házigazda...

FLEISCHER A hivatalban ez jobban kijön, mint a fehér asztalnál. Itt a felesége előtt is igyekszik az állapotát elrejteni.

MARKUSOVSZKY Talán a gyors, szenvedélyes munka, amivel a könyvét írta .. .

BALASSA ... az a valami, amire céloztam! Az is lehet to deion.

FLEISCHER De a könyv kijött s az ingerlékenység nemhogy alábbhagyott volna...

MARKUSOVSZKY Az természetes, hogy egy ilyen mű világba eresztése abban, aki ehhez nem volt szokva, tart fenn bizonyos feszültséget ... Azért is siettem az Orvosi Hetilapban három számon át folyó cikkben megnyugtatni. Még senkivel sem foglalkoztam ilyen bőven!

FLEISCHER Igen, az akkor jólesett neki. S hogy akkor a Gyógyászat is melléje állt. „Magyarországra mégiscsak fölkel a puerperális nap" - mondta. Tetszik ismerni ezt a szólásmondását ... De a legkisebb célzás, ellenvetés ... Még az elhallgatás is .. .

BALASSA Abban pedig lesz most része.

FLEISCHER Nem tudom, olvasták-e a Späth professzor beszámolóját a Jahrbücherben?

MARKUSOVSZKY A császári József Akadémia elmúlt esztendejéről? De hisz abban nem volt semmi célzás rá.

FLEISCHER Igen, de volt egy felsorolás, hogy a gyermekágyi betegségek megértéséhez kik járultak hozzá: Buhl, Klaproth meg az a Martin, aki azt tanítja, hogy a gyulladás a méhkürtőkön át terjed föl a hashártyára.

BALASSA Ami az én tapasztalatom szerint nem is lehetetlen.

FLEISCHER De a Semmelweis neve nem szerepelt a felsorolásban!

MARKUSOVSZKY Ami valóban gyalázat!

FLEISCHER Hát kérem, én ott voltam vele, amikor ezt a cikket elolvasta. S mondhatom, olyan feldúlt lett tőle, hogy aggódtam, nem esik-e baja. Minden erőmet össze kellett szednem, hogy ebben a dühödt, feldúlt állapotában a többiek, a tanulók elől elrejt-sem őt. Komolyan attól féltem, hogy valami baj találja érni.

MARKUSOVSZKY S most is e[illegible]itől fél? Hogy ez a gazdájának hízelgő csaholás ... A professzor úr elhízott mostanában egy kicsit, de ahhoz még nagyon fiatal, hogy egy kritika miatt gutaütés érje.

FLEISCHER Tudom én. Isten ments! De azért mégis jobban szeretném, ha önök mint barátok .. .

BALASSA Az antidótiummal együtt adnánk be neki a mérget. Jól van, bízza ránk, Fleischer úr. Átvesszük a terhet .. .

(Kinn ajtónyitás, Semmelweis hangja.)

SEMMELWEISNÉ *(bejön).* Na, megkerült végre! Csak kezet mos .. .

BALASSA S a szülés?

SEMMELWEISNÉ Arról igazán el is feledkeztem .. .

SEMMELWEIS *(bejön).* Bocsánat, egy kis dolgom akadt...

MARKUSOVSZKY S az újszülött? Fiú? Lány? Mert az arca ragyogásáról olvasom, hogy megvan.

SEMMELWEIS Meg! Kisfiú! Egy kis elöl-fekvő placenta previa. De nem volt benne semmi ördöngősség.

SEMMELWEISNÉ Akkor hogy vette a merészséget az a varga, hogy odahívja?

SEMMELWEIS A vér! Öt szülésnél asszisztált mint apa és sose tapasztalta, hogy a felesége vérzett volna. *(Balassához.)* Tudod, hogy borzadnak a férfiak a vértől! Külön-ben nem is vérzett. De neki egy félpohárnyi is elég volt, hogy mint a spártai a rókájával, az Úri utcán járjon le s fel a félelmével. S isten angyala egyszer csak engem lök elé ... Igaz, nem tudtok valami cikkről az Aetiologiával kapcsolatban? ... *(A három férfi egymásra néz, majd Semmelweisnére.)* Sándor ... Lumniczer kiabált valamit, a lóvasútról. A Dorottya utcai megállónál ki is jött, s a peronról kiabálta. De csak annyit értettem meg, hogy Prága, s hogy úgy látszik ismertetés az Aetiologiáról. A kezével mutatta, hogy jó hosszú. Na ez is új dolog - gondoltam -, hogy Prágából valami jó jöjjön. Számomra legalább ... Szóval nem tudtok róla.

MARKUSOVSZKY De igen ... Az asszisztens úr is megkapta postán a prágai barátjától...

SEMMELWEIS Na és?

MARKUSOVSZKY Sándor nyilván csak látta, de nem olvasta még el. Különben nem sietett volna a figyelmedet felhívni rá.

SEMMELWEIS Olyan gonosz?

BALASSA Inkább jelentéktelen.

MARKUSOVSZKY Seyfert egyik asszisztense írta. Egy történő, aki tudja, hogy a főnök igazolása: a lépcső az emelkedésre.

SEMMELWEISNÉ *(ijedten).* Valami rossz?

SEMMELWEIS Nem. Hallottad, hogy teljesen érdektelen.

SEMMELWEISNÉ *(az újságra mutat).* Ez az ... Meg se nézed?

SEMMELWEIS Nem ... Minek? ... Lesz még idő rá. Ha majd nem lesznek vendégeink .. .

SEMMELWEISNÉ Jaj, én már úgy félek ezektől a firkáktól!

SEMMELWEIS Csak te ne rémlátáskodj. Inkább átfutom. Mert még azt hiszed, félek tő-le. *(Olvassa, Fleischer aggódva nézi.)* Hát igen ... *(Leteszi, majd hirtelen fölemeli.)* Bocsássatok meg ... Ehhez egy kis nyugalom kellene ... Nagyon nyakatekert a stílusa ... Egy percre .. .

MARKUSOVSZKY Igen, csak húzódj be nyugodtan a rendelődbe.

SEMMELWEISNÉ Mi ez? Bántják őt? Uralkodik magán, de én már ismerem, ha ilyen a homloka ... *(Markusovszkyhoz.)* Jaj, Markó ... én úgy megbántam már, *hogy* ott a Hatvani utcában ...

MARKUSOVSZKY Ne becsülje túl, Semmelweisné asszony, a segítséget. Ennek így kellett lennie ... A tudori becsület kívánta.

SEMMELWEISNÉ Ebbe fog tönkremenni. De ugye a professzor úr .. .

BALASSA Nem, nem engedem a Náciját .. . Hanem egyelőre a Margitkát mutassa meg. Ha már olyan háziorvosfélét csináltak belőlem .. .

SEMMELWEISNÉ Háziorvos? Egy Balassa professzor?

BALASSA Énnekem ez nagyobb rang, mint az udvari tanácsosság. Pedig ott külön pátenssel biztosították, hogy nem kell hazaárulóvá lennem. Mielőtt elmennék, látni szeretném, mit tud a védencem.

SEMMELWEISNÉ Jaj, olyan édesen fogja a kád szélét s szereti, ha busizok neki .. . BALASSA Mi az a „busizni"? SEMMELWEISNÉ *(mutatja).* Így a buksija fölé hajolok .. .

BALASSA S azt mondja: „muu". Igen, az is-

mételt mozgás, aminek érteni kezdi a tör-vényét, mint a tudósból, a csecsemőből is elégedett nevetést vált ki.

SEMMELWEISNÉ Behozhatom akkor?

BALASSA Nem. Majd én keresem fel a kocsijában. Fürdés után nem jó háborgatni. *(Balassa és Semmelweisné kimennek.)*

FLEISCHER Milyen nagy ember ez a Balassa János.

MARKUSOVSZKY Igen - a kicsinek a nagy a vizsgája.

FLEISCHER Hanem énnekem még dolgom volna a klinikán. Az esti vizitnél ott szoktam lenni.

MARKUSOVSZKY Jó. Húzza be óvatosan az előszoba ajtót s igyekezzék minél messzebb lenni, mert ami itt jön ... Én majd megfogom a fenevad szavát. Hisz az én bűnöm, ha szegény Semmelweis urat megtérdelik.

FLEISCHER Akkor .. .

MARKUSOVSZKY Kimentem. S maradjon olyan igaz barátja a főnökének, amilyen eddig volt!

FLEISCHER *(kisurran).*

MARKUSOVSZKY *(a rendelő ajtajához megy, hallgatózik. Aztán a könyvszekrény könyveit kezdi nézegetni.)*

SEMMELWEIS *(kijön a rendelőből, kissé kábán néz körül, de tétovaságában a születő elhatározás összeszedettségével).* Egyedül? Mint inspekciós orvos ügyeled a prágai pilula hatását? ... Mária?

MARKUSOVSZKY Margitka fölött konzultálnak Balassa Jánossal.

SEMMELWEIS Félek, hogy nem tudom eléggé távoltartani őt a felszívódási tünettől, amelyet az ilyenféle bomlott állati anyag vált ki ... A halál angyalát a két kicsinytől nem tudtam távoltartani, most még annak is nézője legyen, ahogy a könnyelműen ki-hívott Erinniszek marcangolják az urát.

MARKUSOVSZKY Ennek a legbiztosabb megelőzése, ha az efféle szennyezett ujjat, mint azé az ifjúé, egy kis klórmészmosdatás nélkül nem engedik az Aetologia szülés-csatornájába nyúlni.

SEMMELWEIS S az a klórmész mi legyen?

MARKUSOVSZKY Az emberismeret! Amely kiszámítja, mi, hogy, miért következik be.

SEMMELWEIS De nem félős-e, hogy ezt a számítást kissé továbbvive, igen elképesztő végeredményre jutsz? Például, hogy aki nem kívánja szétszaggattatni magát, ne próbáljon ezen az elátkozott nemen segíteni?

MARKUSOVSZKY Ez valóban nagyon szomorú végeredmény s hibás számítás is, egy ilyen szakmában, amely az emberért többet tesz, a mi tudományunkban is, mint régibb évezredek.

SEMMELWEIS A gyermekágyi láz járványát például, melyet az orvosok vezettek be a szülés történetébe, minden módon igyekeznek fenntartani. Az esetek nem azt bizonyítják...

MARKUSOVSZKY De a pesti klinika, ahol nincs gyermekágyi láz, éppúgy ezt bizonyítja, mint a sebészeti műtő, ahol tizennyolc évvel ezelőtt a fiatal Balassa ázsiai hazájában Bécsnél előbb végzett műtéteket a beteg fáj-dalom nélküli altatásában ... De az igazság terjedésének megvan a fizikája.

SEMMELWEIS Tízet taposnak el, míg egyből valami kisziárog .. .

MARKUSOVSZKY Azoknak a védekezése, akik azt hiszik, félniük kell tőle, mint egy lobosodás, előbb, gyorsabban és feltűnőbben szerveződik meg, mint a lassú diffúzió.

SEMMELWEIS Arra a diffúzióra én tíz évet adtam az igazságnak. S épp te bizonyítottad be, hogy bűn erre a szétvivőre várnom!

MARKUSOVSZKY Az Aetiologiával te a magadét megtetted s a dolgavégzett ember türelmével, jó lelkiismeretével várhatod a hatást!

SEMMELWEIS S hallgathatom az anyák hörgését, amelyre tíz éven át befogtam a fülem. Ezt te mondod, aki az odüsszeuszi viaszt a fülemből kivetted?

MARKUSOVSZKY De hát mit tehetnél többet? Az, hogy a felfedezésed nem közölted, mulasztás volt. A bécsi katedrát is azért kapta meg Braun, mert nem volt irodalmi munkásságod!

SEMMELWEIS Ez volt az ürügy!

MARKUSOVSZKY Amely Pestnek hagyta a dicsőséget! Ezt most bőségesen jóvátetted.

SEMMELWEIS Nyugodhatok babéraimon. S tarthatnám bölcsnek magam a béketürésemért! Csakugyan azt hiszed, hogy az a láz, szenvedély, amelyet felszítottunk, különbé-két köthet az emberi lustasággal és rossz-akarattal, mely, mintegy moloch-száj, védtelen életek ezreit falja fel naponta?

MARKUSOVSZKY De hát mi az, amit még tehetsz?

SEMMELWEIS Bécs után azt mondtam, hogy a gyógyítással eljegyezkedett, jóhiszemű, értelmes emberekhez szólok, az eredmények-nek meg kell győzni őket. Az erkölcsükben, a képzettségükben vagy a jóhiszeműségükben volt-e a hiba, de nem győztem meg őket, vagy csak kis részben. Te azt mondtad, az írásiszonyomban a hiba. Jó, ráadtam a fejem az írásra, matematikai precizitással vezettem le, amit odáig a példámmal vertem a fejükbe. Ha addig ostobának, felületesnek kellett mondanom az ellenkezőt, az Aetiologia után gyilkosnak kell tekintenem. S úgy kell bánnom velük!

MARKUSOVSZKY Ha gyilkosok is, nincs tribunál, amely elé megidézzed őket!

SEMMELWEIS De van! Én majd megteremtem!

MARKUSOVSZKY Mi az? Mire gondolsz?

SEMMELWEIS Mint bűnösöket fogom felelősségre vonni őket! A József kórház professzora adta a gondolatot azzal a minősít-hetetlen cikkével.

MARKUSOVSZKY Fleischer beszélt róla, hogy mennyire felizgatott ... SEMMELWEIS Ha mint a Krankenhaus tanársegédje nem lett volna 47-ben kartársam, a csoda szemtanúja, s az, ami másnak betű, nem világított volna ott a szeme előtt, akkor sem találnék mentséget rá, hogy mert az Aetiologia a kezében van, nem a felfedezésem, a nevem is letagadja. Miért? Mert jó kolléga, nem akar a professzortársában, a megleckéztetettben kényelmetlen érzelmeket kelteni. Ez volt az első válasz a könyvemre. Mint ahogy indulatában szokta az ember, a professzori szobácskában, de a betegek közt járva is folyton ezen rágódtam. Régen tán csak az epém hánytam volna, de mióta íróvá tettél, megszoktam, hogy fogalmazzak, előbb kis beszédeket intéztem hozzá, aztán egy levélbe kezdtem. Néhány mondatot Ie is írtam belőle. De észbekaptam... Hogy legyen mit összegyűrnie?... A nyilvánosság előtt kell megleckéztetnem! Egy nyílt levelet intéztem hozzá.

MARKUSOVSZKY De meggondoltad?

SEMMELWEIS Meg.

MARKUSOVSZKY Helyesebb volt.

SEMMELWEIS Nem, nem volt helyesebb! Ez a prágai sületlenség! Ez a logikám előtt is igazolta az első sugallatot. MARKUSOVSZKY Breiszkyhez akarsz nyílt levelet írni? '

SEMMELWEIS A patkányra ágyúval lőni? Nem. Ahol az ellenség ütegei vannak. A főhadiszállásuk, azt kell tűz alá vennem!

MARKUSOVSZKY A főhadiszállásuk?

SEMMELWEIS Hát nem látod, kik szervezik tanommal szemben az ellenállást? Hogy ez a Breiszky: Seyfert, azt te is megállapítottad: De ki ennek a Seyfertnek a puszipajtása? Kivel együtt' írták bűnös szülészeti könyvüket, amely g német orvosokat és bábákat gyilkolni tanítja? Ki az a szélhámos, aki Németország legnagyobb szülészének a tekintélyét bitorolja?

MARKUSOVSZKY Scanzoni!

SEMMELWEIS A würzburgi ártalom!

MARKUSOVSZKY Hozzá akarsz nyílt levelet írni? De hát micsoda ürügyön?

SEMMELWEIS Azt szolgáltat ő udvari tanácsossága! Nem ürügyet... okot! Elefántnyit! Egy Frank nevű tanítványa most számolt be az 59-es würzburgi gyermekágyi-láz-járványról Harminc betegből 9 halott, egy picinyke, mintaszerűen berendezett osztályon! S persze mint jól kioktatott tanítvány, ő sem tud más okot felhozni, mint az atmoszférát. Hát én majd megtöltöm egy kis elektromos mozgással azt az atmoszférát! Hogyha gyermekágyi lázat nem is, de egy kis szikrázást keltek az udvari tanácsosi koponyákban!

MARKUSOVSZKY Megint Scanzoni. Nem volt elég, hogy az Aetiologiában 103 oldalt szántál rá?

SEMMELWEIS Éppen ez, hogy nem volt elég!

MARKUSOVSZKY Az emberek valami személyes ellenszenvet gyanítanak.

SEMMELWEIS Azt a hullahegy követeli, amelyet ő s a tanítványai a német anyákból raktak tanításuk dicsőségére.

MARKUSOVSZKY Mégis szokatlan. Egy embert, a tulajdon meggyőződéséért - ha az hibás is - nyílt levélben támadni meg! S ahogy az Aetiologia vitafejezetei után gyanítani lehet, itt sem tompítod majd udvariassággal vagy legalább annak a látszatával a kemény mondanivalót.

SEMMELWEIS Mit csináltam én az Aetiologiában? Érveket sorakoztattam fel az állítások ellen s a felelősségükre figyelmeztettem őket. Ezt elsősorban az ő érdekükben tettem. Van-e egy szülésznek nagyobb érdeke, minthogy mestersége gyakorlása közben gyilkossá ne váron? A keményebb szóért is hálával tartoznak!

MARKUSOVSZKY Ez a hála a legritkább faja - még az aszkéták között is - az emberi erénynek. S meggondolandó, egy harci módszert építeni rája.

SEMMELWEIS Ez az utolsó fegyverem.

MARKUSOVSZKY Én tisztelni foglak érte,
ha a kezedbe veszed, de rábeszélni nem merészellek.

SEMMELWEIS "Tudom, tudom, mint apa, mint férj, mint állami hivatalnok... Mindent meggonldoltam.

MARKUSOVSZKY Nem mint családos ember. Mint a szülő nők pártfogója. Az ügy-nek ártanál vele.

SEMMELWEIS Ez a veszély akkor is fenn-állt, amikor a tollat a kezembe nyomtad.

Persze belátom. könnyebb valakit egy úton elindítani, mint kitartani mellette.

MARKUSOVSZKY Ez igazságtalan vád. Nem elmarasztalni akarlak, csak mérlegelésre bírni.

SEMMELWEIS Amire vállalkoztam, mérlegel helyettem. Amíg a gyilkosnak védelmezői lesznek, én süket vagyok a diplomáciai leckére.

MARKUSOVSZKY Hogy akarod a levelet kiadni?

SEMMELWEIS Ha Hartleben nem vállalja, kiadom a magam költségén. Nem kell segítségért fordulnom senkihez. *(Kinn beszéd, az előszoba ajtó csukódik.)* Mária hangja.

MARKUSOVSZKY Balassa köszön el...

SEMMELWEIS Ha bejön, ne folytassuk a vitát. Mintha az Orvosi Hetilap új számát beszélnénk meg.

MARKUSOVSZKY Csak egyet akarok felajánlani. Ha az a nyílt levél elkészül, add ide a Hetilapnak.

SEMMELWEIS Magyarul? MARKUSOVSZKY Németül. Az Orvosi Hetilap mellékletképp. Legalább a címzettek is tudomást szereznek róla, hogy a magyaroknak ilyenük is van.

SEMMELWEIS Vállalnád? ... Mint szerkesztő?

MARKUSOVSZKY S tulajdonos! Gondold el, milyen mozgalmat kelt az ilyen levél az előfizetők körében s túl rajta…

SEMMELWEIS Markó! *(Megöleli.)*

SEMMELWEISNÉ *(belép).*

SEMMELWEIS *(jókedvűen).* No, vége a vizitnek? Mit szólt a kislányhoz Balassa?

SEMMELWEISNÉ El volt ragadtatva tőle. Fejlettebb, mint lennie kell. Le is mérte a házi mérlegen.

SEMMELWEIS No, ennek örülök.

SEMMELWEISNÉ *(Markusovszkyra néz). S* az a holmi? Nem izgatott fel nagyon?

SEMMELWEIS Egy kis méhecske, nagyobb a döngése, mint a mérge. Mellesleg majd őt is agyoncsapjuk. Ha két ilyen ember mint Markó meg én, összefogunk! MARKUSOVSZKY Magam felelek neki a Hetilapban!

Függöny

Harmadik felvonás

Az a kis udvarra nyíló szoba, amelyben Semmelweis a privát betegeit vizsgálta s az Aetiologiát meg a Nyílt leveleit írta. Most rendeltetéséhez képest feltűnően szétdobált. A kisasztalt, széket könyvek, árkusok, kivágások, táblázatok borítják; a kalamáris s egy hamutartó, fából készült vizsgálóágy, amelyre a betegeit szokta fölfektetni; előtte kis zsámoly; a szoba különböző pontjain egy gyorsforraló, lábos, csésze, hamutartó. Semmelweisné a nyitott ablaknál áll, amelyen a füst kihúzódását követi, aztán a papírok közt keres valamit. Kint ajtónyitás és lépések.

SEMMELWEISNÉ Te vagy az?

CSELÉDLÁNY Én.

SEMMELWEISNÉ Otthon érted még? Nem ment be a boltba?

CSELÉDLÁNY Nem az. SEMMELWEISNÉ S mit mondott? CSELÉDLÁNY A Weidenhoffer tekintetes asszony? Az semmit. Csak fohászkodott meglepetésében.

SEMMELWEISNÉ Fohászkodott...

CSELÉDLÁNY Meglepetésében ... Meg azt mondta: Csak belebújok.

SEMMELWEISNÉ Belebújok? CSELÉDLÁNY Meg kapok valamit magára. SEMMELWEISNÉ Magamra ... Hogy kapok valamit magamra.

CSELÉDLÁNY Úgy mondta: magára. Tetszik tudni, milyen furcsán beszél. SEMMELWEISNÉ De jön.

CSELÉDLÁNY Az ágyból . .. abból kikelt.

SEMMELWEISNÉ Hát feküdt még? De csak nem beteg?

CSELÉDLÁNY Azt, hogy beteg-e vagy csak elhevert, ki tudja? De ehol e, már rázza is a csöngőt. *(Kiszalad.)* Nyitva van!

SEMMELWEISNÉ *(becsukja az ablakot s felszed egy pár elröpült levelet. Amikorra kimenne az anyja elé, az már ott van az aj-tóban, a szolgáló mögötte.)*

WEIDENHOFFERNÉ Jaj, úgy megijesztettél. Kérdem ezt a szolgálót. De ez, csak ahogy a szájába rágtad. Csak azt mondta: tessék fölfáradni: Meg: gyűjjön, de rögvest.

SEMMELWEISNÉ Hallom, hogy az ágyból verte ki. De csak nem beteg? Dehogy mondtam én neki, hogy rögvest…

CSELÉDLÁNY Hát akkor mért volt olyan sürgős? *(Sértődötten kivonul.)*

SEMMELWEISNÉ Ó, hogy még a mama is beteg?

WEIDENHOFFERNÉ Semmi, csak a szokott vérömlésem. A változás. Negyvenhét év.

SEMMELWEISNÉ Mért nem fordul Nácihoz a mama? Hányszor mondtam, itt van a professzor a házban s a mama csak szenved.

WEIDENHOFFERNÉ Hogyne! Majd épp ilyenről fogok a vejemmel beszélni... Vele van a baj?

SEMMELWEISNÉ Vele. Olyan nyugtalan megint. De eddig legalább éjszaka békén voltunk. Ha nem is tudott elaludni, hát fel-ült s nézte a sötétet.

WEIDENHOFFERNÉ S most mit csinált az a szerencsétlen? Már veled is veszekedik?

SEMMELWEISNÉ Nem, dehogy… De egy-szer csak azt veszem észre, hogy nincs mellettem. A ruhája ott van a széken, de csak a Margitka szuszogását hallom… Vártam, hogy visszajön ... De nem… Akkor én mentem ki. Látom, hogy a vizsgálószobából fény szűrődik ki. Az előfordult máskor is, hogy nem feküdt le velem egyidőben; de hogy éjidőn felkeljen ... Hallgatózom ... Semmi, csak ahogy a palló recseg ... Végre bátorságot veszek, benyitok rá. Itt ül a vizsgálóágynál s ír .. .

WEIDENHOFFERNÉ Jobb helyet nem talált? S te mit mondtál neki?

SEMMELWEISNÉ Én csak néztem rá, ahogy a csapzott hajával ott áll, egyik kezében a toll, a másikban a szivar. - Csak a vendégeknek tartja a szivart. - A vér is meghűlt bennem.

WEIDENHOFFERNÉ S ő mivel mentette magát?

SEMMELWEISNÉ Hát, hogy . . . csak aludjak nyugodtan. Az eszébe jutott valami, azt kell lejegyeznie ...

WEIDENHOFFERNÉ Azok az ő lejegyzései… Az ember azt gondolná, érett ember-nek adta a lányát, épp kétszer annyi idős volt, mint te... Ha nem is egy Rotschild, még apádhoz képest sem, de jó pozíciójú ember. Egyetemi tanár ... S itt van, most már éjjel is ijesztget.

SEMMELWEISNÉ De csak reggel ijedtem meg. Az ember fiatal, elalszik. S ahogy a rolettán át kezd bejönni a fény, hát nemcsak ő nincs ott mellettem, hanem a ruhája sem. Valahogy kilopta, azt sem tudom, mikor. Itt a kis szobában meg csak az edények a gyorsforralón. Amikor ír, arra is rákapott, itt tartja a műszerszekrényben.

WEIDENHOFFERNÉ S ő?

SEMMELWEISNÉ Nem tudom. A lány sem hallott semmit. Ezért szalajtattam le. Tetszik tudni, hogy én nem vagyok olyan panaszkodós.

WEIDENHOFFERNÉ Nem, az igazán nem vagy. A kis angyalaidat is úgy temetted el egy jajszó nélkül. Egész éjjel ír, aztán se szó, se beszéd, elmegy…

SEMMELWEISNÉ Az egyetemre még korán. Hét előtt sosem megy be, akkor tartja a vizitet. S most úgy elment, hogy engem meg se csókolt. Mintha egy ébresztőóra járna bennem, fenn vagyok addigra, mire elmegy.

WEIDENHOFFERNÉ Az az írás… Nem kellett volna hagynod.

SEMMELWEISNÉ De hát megtilthatom-e ne-ki? Amikor olyan okos emberek, mint Markó meg Balassa mellette vannak, hogy az szent ügy, amit csinál.

WEIDENHOFFERNÉ Köszönöm ezt a szentséget. Eddig csak a pacientúrát hanyagolta el...

SEMMELWEISNÉ Azt nem mondhatja anyuka. Akárki hívja, ő megy.

WEIDENHOFFERNÉ Akárki! ... Egy orvosnak nem az akárkikre kell az egzisztenciáját alapítani. De jó, ebben úgysem értjük meg egymást. Ebben már téged is meg-fertőzött. De ha így folytatja, az állását is el fogja veszíteni.

SEMMELWEISNÉ Ugyan anyuka ... A Balassa professzor barátja.

WEIDENHOFFERNÉ A Balassa ... Még azt hiszem, bele vagy szeretve abba a Balassába. Elég helytelen, hogy ők is lovat adnak alá-ja. Másoknak más a véleményük róla. Pedig az professzor, udvari tanácsos, a múlt-kor félrehívta apád… Mondja Weidenhoffer úr, mi ütött a maga vejébe, hogy a legnagyobb német professzorokat, mint valami kovács, lesimfeli. S elmondta, kiket, csupa titkos udvari tanácsos. Mert azok másképp mernek gondolkodni a szülő nők lázáról, mint ő...

SEMMELWEISNÉ De hátha neki van igaza! Az ő osztályán nem hal meg senki.

WEIDENHOFFERNÉ Ha igaza van, örüljön az igazának, s ne akarja más tiszteletre méltó ember fején botként táncoltatni. De ez már valami mánia őnála. A minap apád hallja, ahogy magyarázza Dietlnek, annak a kis szatócsnak a csarnokban, hogyha a felesége szülni fog, kérdezze meg a bábát, megmosta-e klórmeszes oldatban a kezét? S ha nem, vegyen öt krajcárért klórmeszet, hígítsa fel s amíg meg nem mosakodott benne; ne engedje a feleségéhez nyúlni. Hát nem több ez egy kerékkel? A férjeket tenni meg egy ok-leveles szülésznő ellenőrévé?

SEMMELWEISNÉ De ha a bajt akarja elkerülni?

WEIDENHOFFERNÉ Nemsokára az utcán fogja az állapotos nőket szólongatni. S ez nemcsak olyan anyósi gyanakvás. Apád mint városi tanácstag, részt vett valami egészség-ügyi gyűlésen, s a bolondok orvosa - az a Schwarzer - került mellé, s az oly különösen

tudakozódott felőle. Nem mondott semmit, de apádra olyan rossz hatást tett. Kérdezte, hogy idehaza milyen, szeret-e vitatkozni?

SEMMELWEISNÉ De apuka mondta, hogy szó sincs ilyesmiről?

WEIDENHOFFERNÉ No gondolhatod, egy szalagkereskedő - a legtiszteltebb - nem fogja a maga áruját - ha a vége is - hírbe keverni.

(Az előszobából hangok.) SEMMELWEISNÉ *(felugrik, kirohan). Ki* az? Az uram?

CSELÉDLÁNY Dehogy is. Az a tanár a kórházból.

SEMMELWEISNÉ A Fleischer úr.

CSELÉDLÁNY Csak azt akarta tudni, itthon van-e az úr.

SEMMELWEISNÉ Menj utána és hozd vissza. Mondd, kéretem.

CSELÉDLÁNY Fáradjon föl. SEMMELWEISNÉ Fleischer az uramat kereste.

WEIDENHOFFERNÉ Az uradat? Akkor még nincs a klinikán?

SEMMELWEISNÉ *(az órára néz).* Egy negyed lesz kilencre.

CSELÉDLÁNY *(tolja Fleischert).* Itt vannak, ebben a szobában.

FLEISCHER *(zavartan).* Bocsánat, nem akartam a családot zavarni. De a vizsgázók nyolcra vannak odarendelve. S a professzor úr olyan pontos szokott lenni.

SEMMELWEISNÉ Nem is volt benn a klinikán?

FLEISCHER Nem, ma reggel még nem.

SEMMELWEISNÉ Hát ez érthetetlen. *(A cselédlányhoz.)* Nem hívták szüléshez? Nem kereste senki, míg én aludtam? Gondolkozz!

CSELÉDLÁNY Vajúdáshoz? Már hogy keresték volna! Nem úgy harangozzák föl azok a házat.

WEIDENHOFFERNÉ Mondja doktor úr, nem vett észre az utóbbi napokban valami különöset rajta?

FLEISCHER *(vontatottan).* Nem, semmit, kérem.

WEIDENHOFFERNÉ Mert éjjel is fönn volt… Itt írt ezen az ágyon… S elment úgy, hogy nem szólt a feleségének sem.

FLEISCHER *(ijedten). S* nem hagyott valami írást?

SEMMELWEISNÉ Nem, nem találtam sem-mit.

WEIDENHOFFERNÉ Tán nézze meg maga is Herr Doktor.

FLEISCHER *(nagy tisztelettel nézegeti a padlóról felszedett papírokat).*

CSELÉDLÁNY *(diadalmasan).* Itt van a! Nem veszett el a Semmelweis úr! Már az anyósát is idedoboltuk.

SEMMELWEIS *(szétnézve).* Napam asszony? Fleiseher asszisztens úr? De csak nem történt valami?

WEIDENHOFFERNÉ Azon kívül, hogy vőm uram eltüntette magát.

SEMMELWEIS *(a feleségéhez).* Csak nem nyugtalankodtál miattam?

WEIDENHOFFERNÉ Nem mi, az egész tudományegyetem.

FLEISCHER *(magyarázóan).* Nem tudtam, mit kezdjek a kollokválókkal.

SEMMELWEIS Kollokválók? De hisz azok csütörtökre voltak berendelve!

WEIDENHOFFERNÉ Az van, csütörtök. Ha a naptárt meg nem változtatta közben .. . *(Halkan.)*

SEMMELWEIS *(Fleischerhez).* Csütörtök? Mit tesz egy éjjeli fölriadás! A napokat is fölforgatja a fejünkben ... Nem tudtam aludni, s gondoltam, a reggeli vizitig sétálok egyet…

WEIDENHOFFERNÉ A vizsgát sétálta el.

SEMMELWEIS Nem. Eszembe jutott valami. Gondoltam, lejegyzem. Tudja, kolléga úr, hogy van ilyenkor az ember.

FLEISCHER Igen, azon melegében.

WEIDENHOFFERNÉ *(a lányához).* Megint a lejegyzés ... S hol jegyezte le vőm uram?

SEMMELWEIS A kávéház nyitva volt. Beültem s tollat, tintát kértem ... Tudja, kolléga úr, hogy van az ilyenkor.

FLEISCHER *(bizonytalanul).* Igen. Egyik mondat tolja a másikat.

SEMMELWEIS Az idő, a belső elfelejt ketyegni bennünk. *(Papírnyalábját odaigazítja az íróasztalon fekvő csomó alá.)* De legalább megvan ... *(Szétnéz.)*

WEIDENHOFFERNÉ A doktor úr már a búcsúlevelét kereste.

SEMMELWEIS A búcsúlevelem? Ott még nem tartok. Többel vagyok a világnak adósa. Nem is kell félni Weidenhofferné asszony-nak, nem szökhetem meg belőle ... A medikusokkal majd lesz szíves más terminust megbeszélni.

FLEISCHER Igen, fordulok is. *(Meghajol, el.)*

CSELÉDLÁNY A friss sonka ott van az asztalon, Semmelweis úr.

SEMMELWEIS No lám. Nemcsak korholnak, táplálnak is. S csakugyan farkaséhes vagyok...

WEIDENHOFFERNÉ Na ja, ha az ember egész éjjel kószál meg ír.

SEMMELWEIS Bocsássatok meg. Most, hogy úgy vagy, igazán több figyelemmel lehettem volna.

WEIDENHOFFERNÉ Most? Te szegény! Már megint?

SEMMELWEISNÉ Még nem egészen biztos ... Édes szüleimnek addig nem akartam szólni.

WEIDENHOFFERNÉ Hát ti szép meglepetéseket tartogattok a szülőknek. Vőm uram is összeszedhetné magát egy kicsit. Nem volt elég az az első vízfejű gyerek, s a második - a hashártyalobos ... Ezt is agyon akarja már az anyjában ijeszteni?

SEMMELWEISNÉ De mama!

WEIDENHOFFERNÉ Az az írás! Az fog titeket tönkretenni.

SEMMELWEIS Már az a szegény torzszülött is abba pusztult bele.

CSELÉDLÁNY *(a belépő Markusovszkyhoz).* No, még csak a Markusovszky úr hiányzott. Ott pirongatják a vizsgálóban.

MARKUSOVSZKY Bocsánat. Fölszaladtam a szerkesztőségbe és ott találtam a cédulád.

SEMMELWEIS Igen, írtam valamit, s azt akartam volna megmutatni.

WEIDENHOFFERNÉ Azon melegében, ahogy Fleischer ár mondta. Nehogy idejük maradjon meggondolni. No ez énnekem egyelőre elég volt. *(Markusovszkyhoz.)* Isten áldja meg doktor úr.

MARKUSOVSZKY De ne úgy, ahogy Weidenhofferné gondolja.

SEMMELWEISNÉ Ne haragudjon, mama. Ha tudom, hogy beteg, nem kéretem ide. *(Kikíséri az anyját.)*

SEMMELWEIS *(mosolyogva).* Én is megijesztettem szegénykét.

SEMMELWEISNÉ *(Markusovszkyhoz).* Éjjel kiugrik az ágyból, ott ül hálóköntösben. Már éjszaka is ezeket a hajkeverő betűket rakja papírra.

SEMMELWEIS Szegény kis asszonyka. Nagy nehezen álomba szomorkodja magát, s ami-kor fölébred, az urának hűlt helye. Jön az asszisztens: nem volt a klinikán sem. Amikor előkerül szétborzolt hajjal a növő kopaszsága körül, kiderül, hogy elkószálta a hajnalt s a fölborigatott székek közül rakott le egyet, hogy mint a megszállott, ott is írjon, gyarapítsa a bajt. Nem csodálom, hogy a Weidenhoffer család a Schwarzer kollégához szalad tanácsért, nem volna-e okosabb egy-két hónapra valami intézetbe tenni?

MARKUSOVSZKY De hát csakugyan, mi volt az a sürgős?

SEMMELWEIS Épp ezért kérettelek ide .. . Nem gondoltam, hogy ilyen vésztanácsba toppansz. *(Odatolja a papírtömböt Markusovszky elé.)*

MARKUSOVSZKY Egy éjjeli munkának derék.

SEMMELWEIS Elkezdtem már tegnap.

MARKUSOVSZKY S micsoda? SEMMELWEIS a „semmelweisi műfaj" ...

Illetve a megkoronázása. MARKUSOVSZKY Újabb nyílt levél… Kihez? Braunhoz?

SEMMELWEIS Ilyen kiválóságra nem vesztegetem a tollam. *(Diadalmasan.)* Tessék! Ijedj meg te is ...

MARKUSOVSZKY Nyílt levél *(betűzve)* „Valamennyi szülész professzorhoz" ... Valamennyihez ...

SEMMELWEIS Aki csak a világon van ...

MARKUSOVSZKY Elég nagy a címzett kör!

CSELÉDLÁNY A felesége üzeni, tessék átfáradni ... Elhűl a tojása. *(Markusovszkyhoz.)* Megbocsátja a Markó úr, dél lesz s még nem volt egy falat a szájában.

MARKUSOVSZKY Ó, hogyne. Kapd csak be.

SEMMELWEIS Látod, gyámság alatt vagyok. Ha a reggelit lenyomom, mégiscsak megnyugtatás, hogy visszatérőben vagyok a polgári rendhez. Te pillants addig bele ... *(Helyet csinál.)* Ismerkedj az új különnyomatoddal. *(El a szolgáló után.)* MARKUSOVSZKY *(belelapoz, inkább szimatolja, mint olvassa. Aztán fölugrik, az ablakhoz megy, kinéz, majd újra visszatér a nyílt levélhez.)*

SEMMELWEISNÉ *(lenyomja a kilincset, benéz).* Ne haragudjon, tálaltattam, hogy magához besurranhassak. Olyan nyugtalan vagyok. Mi az, amit ilyen kapkodva összeütött? Belenézett?

MARKUSOVSZKY Úgy látom, a szokott.

SEMMELWEISNÉ Megint egy Nyílt levél? Olyan goromba, mint azok?

MARKUSOVSZKY Még csak itt-ott néztem bele.

SEMMELWEISNÉ Fleischer ahogy belenézett, nagyon ijedt képet vágott. MARKUSOVSZKY A címe lephette meg .. . Nem egy szülészprofesszorhoz szól. Valamennyihez.

SEMMELWEISNÉ Valamennyihez?

MARKUSOVSZKY De tán éppen ezért szelídebb. Valamennyi mégsem tehette magát előtte olyan bűnössé.

SEMMELWEISNÉ Mint az a Scanzoni meg Siebold. Az, hallom, meg is halt azóta.

MARKUSOVSZKY De nem abban ...

SEMMELWEISNÉ S kiadja ezt is?

MARKUSOVSZKY Nem olvastam még.

SEMMELWEISNÉ Ne adja ki. Édes Markó, ne adja ki. Tönkreteszi vele magát meg bennünket is.

MARKUSOVSZKY Ő túl van azon, mikor az ember magára néz.

SEMMELWEISNÉ Az rettenetes, hogy miket beszélnek róla. De hisz magának is hallani kell. A szüleim boltjában minden összefut. Az én köztiszteletben álló uram!

SEMMELWEIS Na, a „Schinken mit Ei" itt van a gyomromban... Ah, te is itt *vagy?* Nemcsak a szerkesztő, a cenzúra is! Ez a szerencsétlen kézirat csakugyan gyorsan fut át a foganásától a fokozatokon.

SEMMELWEISNÉ Én csak ... Nem is tudtam még üdvözölni Markusovszky urat.

SEMMELWEIS Most megtörtént az is. Markó ismeri a Weidenhoffer ház aggályait.

SEMMELWEISNÉ Kérlek, nem akartalak zavarni benneteket. *(Kihúzódik.)*

SEMMELWEIS Ezek szerint még egy homeopatha adagot sem csippenthettél a mérgemből.

MARKUSOVSZKY Gyanítom, miről van szó... Elég rég követem írói fejlődésedet.

SEMMELWEIS S az a fejlődés elég logikus. Ahogy a lehetőségeim fogytak, úgy kellett új és új eszközöket kitalálnom. Scanzoni nem válaszolt: Siebold feleletre sem méltatta a kérésemet.

MARKUSOVSZKY S meg is halt mellesleg.

SEMMELWEIS Annál több oka lett volna, hogy a lelkiismeretét rendbe tegye. Három hónapja volt rá... Nagylelkű bocsánatát még volt ereje a Briefjeivel kirakatba tenni: „Ez a Semmelweis Bécsben és Pesten olyan barátian fogadott, hogy a sír szélin méltatlan támadását, hogy hagyjuk abba a gyilkolást, tisztes öregként megbocsátom ..." Azt azonban, hogy múlt őszre hívjon össze egy kongresszust, amelyen tanításomat megvéd-hetem, noha módja volt rá, eleresztette a füle mellett.

MARKUSOVSZKY Scanzonit csak egy nyilvános hitvitára szólították fel - olyanfélére, mint ahogy a mi protestáns elődeink - egy Méliusz és Dávid Ferenc - mérköztek egy-mással. A jó öreg, göttingeni professzorral egy konstanzi zsinatot akartál rendeztetni, ahol mint Husz János, védd tanaidat s viseld el a gonosz nyelvek lángjából a tűzhalált.

SEMMELWEIS Ha valakinek, neki - a szülészdinasztia fejének - meg lett volna a módja rá, mint ahogy a betegek érdeke kötelezte.

MARKUSOVSZKY Hogyne, hisz elismerték róla, hogy kivételesen jó ember. Azontúl persze, hogy a te tanaid negligálásával a gyilkosok rendjébe iktatta magát...

SEMMELWEIS Az, hogy a szívemnek kedves öreget annyira sem kíméltem, mint az aljas Scanzonit, értelmes ember szemében csak azt bizonyította, hogy itt nem a rokonszenv, hanem a bűn ítél.

MARKUSOVSZKY A kevésbé puritán kedély azoban nem azt mondta: még őt is, hanem még őt sem ... Nem azt, hogy még őt is elítélte, hanem hogy vele, a haldoklóval szemben sem mutattál kíméletet.

SEMMELWEIS A rákjáról nem volt tudomásom, de hogy rákja van, azzal nem vezekli le a vétkét, amelyet a hibás tanítása okozott.

MARKUSOVSZKY Hát mi vezekli le?

SEMMELWEIS A hiba nyilvános bevallása. Én is beismertem, hogy a Krankenhausban százakat öltem meg, és mint az igazság elhallgatója tízezreket.

MARKUSOVSZKY Ez a Nyílt levél tehát az elmaradt kongresszust akarja pótolni.

SEMMELWEIS Vagy mondjuk úgy, a bűnösökre az egész orvosi világ előtt rámutatni.

MARKUSOVSZKY S akikhez ezt a levelet intézted, a szülészet professzorai, valamennyien bűnösök?

SEMMELWEIS Tizenöt év alatt két szülész professzor akadt, akinek elég esze volt az igazam belátni s elég lelkiismerete a módszerem alkalmazni, elég becsülete ezt nyilvánosan, nevem említésével bevallani. A kieli professzor volt az egyik .. .

MARKUSOVSZKY Aki öngyilkos lett?

SEMMELWEIS S a heidelbergi Lambert.

MARKUSOVSZKY Aki a speyeri szülészgyűlésen .. .

SEMMELWEIS ...az oktalanságaikat össze-hordó és hajtogató bölcsek gyülekezetében a tapasztalt igazat el merte mondani. A többiek? A jegyzőkönyv megörökíti hajmeresztő diadalukat . . . Aminthogy az sem öröm, hogy a rosszhiszeműség a jobb tudása ellenére is híveket képes toborozni.

MARKUSOVSZKY Ez oly hallatlan dolog, melytől a vádnak is vissza kell hőkölni.

SEMMELWEIS Jó, mondjuk, hogy gyanútlan hitetlenségük fehér köntösében tettek vallomást ellenem. Akkor is jogom van mint gyilkosokat hívni tetemre őket!

MARKUSOVSZKY Mi lenne a mi orvosi rendünkből, ha a téves teóriát mint az erkölcs elleni merényletet hívnánk számadásra?

SEMMELWEIS A gyermekágyi láz olyan mindenen uralkodó gondja a mesterségünknek, hogy aki bábákat, orvosokat nevel a szülő nők ágyához, annak kötelessége állást foglalni benne: s ha valaki olyan egyszerű védekezést ajánl s olyan agymegvilágító érvek kel, halálos bűn, hogy azt ki ne próbálja.

MARKUSOVSZKY Látod, voltak, akik kipróbálták s nem láttak hatást tőle.

SEMMELWEIS Mert hanyagul csinálták. Azzal a céllal, hogy ne lássák! S ha látták hatását, csak a maguk rendszabálya javára írták azt, mint Braun a maga szellőztető gépeiére.

MARKUSOVSZKY A tudomány az álutak végigpróbálása közben talál az igazra.

SEMMELWEIS S vértanúk vére nyomán az igazságra...

MARKUSOVSZKY S ha ez a levél se vezet eredményre, mint ahogy az emberi természet ismerője nemigen bízhat benne?

SEMMELWEIS Akkor új közösségre kell apellálnom.

MARKUSOVSZKY Valamennyi apáéra ... A négereket és a kínaiakat is beleértve.

SEMMELWEIS Ezt honnan veszed?

MARKUSOVSZKY *(a kéziratra mutat).* Innen ... Épp ott lapoztam bele ... *(Belelapoz a kéziratba, megtalálja.)* Itt: „Ha pedig a tanárok nem lennének rá hajlandók, hogy tanítványaikat és bábanövendékeiket rövid időn belül tanításaim szerint oktassák. .. *(átugrik néhány sort)* ... egyenesen a segélykérő közönséghez fogok fordulni. Te, családapa, tudod-e mit tesz szülészt vagy bábát hívni a feleségedhez?..."

SEMMELWEIS Jól rátaláltál! Ez a gondolat volt az, ami az ágyból éjszaka kidobott... Valóban ezt fogom tenni ...

MARKUSOVSZKY Hol van vége ennek a lépcsőnek? Ahol a professzori rend a hatalomtól kér védelmet a laikusokat izgató megszállt ellen?

SEMMELWEIS Ahol a hatalom rendeli el, ha kell, a szülész professzorok feje s lelkiismerete fölött a kötelező védekezést. Ahogy a helytartótanácsi rendelet elvben nálunk elrendelte. A német és francia nép szégyellheti magát, hogy a lenézett ázsiai ország ebben megelőzte őket!

MARKUSOVSZKY Tán eljön az ideje annak is. De a te Nyílt leveleid másfelé vezetnek.

SEMMELWEIS Hova? Teszerinted?

MARKUSOVSZKY Oda, hogy a modoroddal felszított ellenállás az igazságot is elszigeteli veled együtt ...

SEMMELWEIS Semmelweis bolond. A puerperális hajnal Semmelweis fejében kelt fel, tehát a klórmeszes megelőzés is bolondság. Ami a szülészek logikájában úgy fest: ha rá tudjuk bizonyítani, hogy a premissza igaz - s Semmelweis bolond - vagy sikerül bolond hírbe hoznunk - akkor mi vagyunk a bölcsek, nekünk van igazunk...

MARKUSOVSZKY Nézd, Náci - én az Orvosi Hetilapban abban, ahogy a könyvünket védtem, a külföldi hangokat kommentáltam, bebizonyítottam, hogy hiszek benne s hajlandó vagyok a végsőkig elmenni. De most azt mondom, túl vagyunk a végsőn is!

SEMMELWEIS Jobban szereted, mint én a családomat. Nem engeded, hogy tönkrete*gyem.*

MARKUSOVSZKY Nem a családod féltem.

SEMMELWEIS A Weidenhoffer-bolt, a polgári számítás akar megkötözni.

MARKUSOVSZKY Az, tudom, kevés volna. Az ügyet féltem attól, ami téged hatalmába ejtett.

SEMMELWEIS Mi ejtett hatalmába?

MARKUSOVSZKY Nem akarom a te kifejezésed használni. *(Megfogja a könyveket.)* ... Hidd el, Náci, semmit sem óhajtottam úgy, mint ezt ... hogy ezt a „nem"-et te magad mondd ki s már kezdtem is bízni benne. A három Nyílt levél a múlt nyáron alig két hónap alatt jelent meg. Azóta egy esztendő telt el. Abban bíztam, hogy magad is fel-mérted hatását. A vitatkozás, amellyel régi jó barátaidat elugrasztottad, Balassát is, aggasztott ugyan .. .

SEMMELWEIS Hogy nem egy új Vezuv-kitörés lázpöfögése-e ... De bíztál bennem, hogy elhasználtam a lávámat. A szemetekben felcsillanó idegenkedés, már-már rémület, a Balassa tapintatos visszavonulása ... Meg is volt bennem a hajlam. Hisz tudod, hogy irtózásom ellenére adtam magam erre a patvarkodásra. De minden hiába, az anyák hörgése, amit a fülembe ültettél, hallucináció lett, újra és újra áttöri a nevelést, az idegek torlaszait .. .

MARKUSOVSZKY Ezért kell egy barát, aki útját állja a démonnak.

SEMMELWEIS Aki a keserűség utolsó poharát is kiitatja velem anélkül, hogy a rossz-kor jött parancs végrehajtását megállíthatná.

MARKUSOVSZKY Mi az a pohár?

SEMMELWEIS Az, hogy egy barát, aki rövid dicsőségemnek, a felfedezés diadalának tanúja volt, aki a barlanggá vált Bécsből idecsábított, aki itt nekem is otthont, tekintélyt vívott ki, aki barátja győzelmében bízva írásiszonyom megtörte, aki az Aetiologiát a megbotránkozókkal szemben is megvédte, aki friss vállalkozását német nyelvű leveleim közreadásával kockáztatta, a döntő

ponton ő is szembefordul velem s mint háborodottat bélyegez meg!

MARKUSOVSZKY Én? Téged?

SEMMELWEIS Hát mit fog az jelenteni, ha a Nyílt levelek közül, amelyek az Orvosi Hetilap német mellékleteként jelentek meg. egy, ez az utolsó, a szerző kiadásában jön ki?

MARKUSOVSZKY Ha volna egy boncasztal, Náci, amelyen a lelket is föl lehet metszeni ... Csak nem hiszed, hogy a vállalkozásomat féltem?

SEMMELWEIS Na lám - mondják - a jó barát Markusovszky, aki minden bolondságában követte, már ő is látja, hogy ezzel az eszeveszettel nem szabad az esze hitelét öszekötni. *(Semmelweis az ablakhoz áll s egész testében remegve nézi a világítóudvár szemközti felét.)*

MARKUSOVSZKY *(fölveszi a kéziratköteget, olvassa).* Folytatása *és vége következik*... Ez nem is az egész tehát.

SEMMELWEIS Az Orvosi Hetilapnak, amíg azt hittem, itt jelenik meg - úgy gondoltam -- ennyi elég. Így persze ...

MARKUSOVSZKY Akkor hát írd meg csak .. . Ez egyelőre csakugyan elég. *(Felkapja a kéz-iratot és megindul vele.)*

SEMMELWEIS Hova viszed, Lajos?

MARKUSOVSZKY Ne mondd, hogy én voltam az utolsó pohár ... *(Köszönés nélkül el.)*

SEMMELWEIS *(elképedten néz utána, mint aki valami jóvátehetetlent követett el. Ahogy le-föl jár, a kisajtón át valami zokogásfélét hall. Ahogy az ajtót kicsapja, Mária áll ott az ajtófélfának borultan.)* Mária!! .. .

SEMMELWEISNÉ *(az iratokra néz).* Elvitte. Rákényszerítetted. Nem tehetett mást!

SEMMELWEIS Hallgatóztál? Nem volt elég. hogy .. .

SEMELWEISNÉ Ignác, én olyan boldogtalan vagyok!

SEMMELWEIS De hát miért? Amit az anyád belédbeszélt? Hogy kenyér nélkül maradsz? A kis Margit koplalni fog ...?

SEMMELWEISNÉ Nem, nem azért. De látod... hogy Markó is... A barátaid is el-hagynak...

SEMMELWEIS Magyarországon a bábáknak az én utasításaim szerint kell a szülést levezetniük. Külön helytartótanácsi rendelet írja elő. Engem nem lehet, közbotrány volna elbocsátani! Amiért professzorokkal, külföldiekkel vitatkozni merek... Ezzel teljesen fölösleges most izgatnod magad.

SEMMELWEISNÉ Én nem azért izgatom magamat... Miattad! Amit az emberek mondanak...

SEMMELWEIS Az emberek ..? A Weidenhoffer-bolt?

SEMMELWEISNÉ Nemcsak ők. Már a barát-nőim is .. .

SEMMELWEIS Ki ...?

SEMMELWEISNÉ Az iskolatársnőm ... Itt az Úri utcán ... „Az urad hogy van?" - s a második mondatra: „Azt mondják, olyan különös szokásokat vett fel..." Én - gondolhatod - nem maradtam adós a válasszal. A butáknak sok minden különös... De látod, hogy Markó is ... Balassa professzor ... ő sem jár mostanában ide. Régen minden héten benézett Margitkához.

SEMMELWEIS Hála istennek, nincs semmi haja.

SEMMELWEISNÉ Meg csak úgy is .. .

SEMMELWEIS De hisz volt itt a múlt héten.

SEMMELWEISNÉ De ő sem olyan.

SEMMELWEIS Hát az lehet, hogy az emberek egy ideig nem lesznek olyanok. De ezt meg kell tanulnod büszkén elviselni. Nézd Mária, én, amíg lehetett, megpróbáltalak megkímélni, romlatlan gyermeki kedélyedet megőrizni. Arról, hogy mi rágja a lelkem, nem tudtál. Azt, hogy gyermekágyi láz van. nem tőlem tudtad meg... Emlékszel, még Markóra is nehezteltem, amikor a kapacitálásomba bevont.

SEMMELWEISNÉ Ó, ha akkor tudtam volna.

SEMMELWEIS Nem, ezt nem lehetett kibeszélni. Ez a végzetembe volt írva. Amióta Bécsben rájöttem, nem tudtam, mint a többiek, belenyugodni. Hogy az orvosi pályát így fogtam föl, ahogy fölfogtam, hogy születésemtől olyan voltam, amilyen voltam .. . Ez a végzet s te ezzel a végzettel kötötted össze az életedet, amikor a bátyám, Szörény plébános elé, a Belvárosi templomban oda-térdeltél mellém. Én szerettelek volna úgy megőrizni, hogy ebből a végzetből rád ne essék semmi. De ezt nem lehetett ... Ahogy a kicsinyeink halálát közösen hordtuk, ezt is kettesben kell viselnünk.

SEMMELWEISNÉ Amit muszáj, azt viselem. De ami nem muszáj... Amiről a legjobb barát lebeszél...

SEMMELWEIS Az igazi muszáj a sorsodba van írva! Nem a barátok szájába! *(Átöleli a zsámolyon kuporgó feleségét.)* Ez nagy dolog Mária, amiért szenvedünk ... Hisz te olvasol regényeket... Én még semmit sem olvastam attól a Jókaitól. Csak ahogy re áradoztál róla. Az a Kárpáthy Zoltán, meg Szentirmay Rudolf ... De ha azok a te regényhőseid, akármilyen szépek is a céljaik. meg nemes a kebelük ... de ez, amiért mi szenvedünk ...

SEMMELWEISNÉ Ó, ha te azokhoz hasonlítod magad.

SEMMELWEIS Mért? A hős teneked nyúlánk, érdekes, halvány alak... Nem ilyen kopasz, eltotyakosodott, mint én lettem az utol-só években. A régi barátaim elijednek, hogy mennyire megvénültem. De ha egy kis esze van, meg egy kis lelkiismerete hozzá - az ilyen emberekből is lehet hős! Ha a Balassa János külseje jobban is illene ahhoz, amit csinál.

SEMMELWEISNÉ Én sosem panaszkodtam még az anyámnak sem, hogy nem vagy elég szép, vagy hogy öreg vagy hozzám. Énnekem csak az kell, hogy tisztelhesselek s büszke lehessek rád!

SEMMELWEIS Az lehetsz ... Ha jobban meg-érted azt, amit csinálok, lehetsz! Tán nem is volt helyes .. .

SEMMELWEISNÉ Mi nem volt helyes?

SEMMELWEIS Hogy nem avattalak be jó-kor ... a feleletekbe ...

SEMMELWEISNÉ Milyen feleletekbe?

SEMMELWEIS Az istentől ránkmértekbe!!

Függöny

Negyedik felvonás

Egy nagyobb helyiség a Diana-fürdő épületé-ben, a Lánchíd térnél, az Orvosi Hetilap szerkesztősége. Balra elöl ajtó a lépcsőházba, jobb-ra hátul egy kisebb a szerkesztő „szentélyé"-be. Elöl hosszabb asztal. folyóiratokkal, könyvekkel. Ennél tanácskozik a szerkesztőség, a könyvkiadó vezérkara s olvasgatnak a betévedt munkatársak. Jobbra hátul egy kisebb asztal, melyet a korrektúrát javító Fleischer húzott oda, Markusovszky ajtaja közelébe. Balogh Kálmán a lépcsőház felől, utcai öltözetben.

FLEISCHER *(fölfigyel).* A főmunkatárs.. . Ritka vendég a szerkesztőségben!

BALOGH Kolozsvár egy kicsit messzebb van, sajnos, mint a régi lakásom az őz utcában.

FLEISCHER Na, most az új vonattal .. . Mi-kor indult a kolléga úr ... pardon, professzor úr?

BALOGH Reggel még a hullateremben dolgoztam . . . Kolléga úr, úgy látom, a hibáinkkal fáradozik.

FLEISCHER Igen - most, hogy egyedül maradt, segítek Markónak ... pardon, az udvari tanácsos úrnak.

BALOGH Igen. Hallottam. Ez is az új magyar világ jele, hogy a volt kurucok udvari tanácsosok lesznek.

FLEISCHER S a Gyógyászat mint schwarzgelbeket kisebbít bennünket.

BALOGH Ez az én főmunkatársi titulusom is, ezt is meg kéne beszélnünk. Látom, rajtmaradt a lapon.

FLEISCHER S rajt is fog maradni. Az ön beszámolói sava-borsa a lapnak. Kolozsvárról is tanulmányúton van Párizsban. Londonban...

BALOGH Csak épp itt nem vagyok.

FLEISCHER Markusovszky azt mondja: kivárjuk! Az a kolozsvári megbízás csak egy lépés a Csermák professzor egykori katedrája felé. Amelynek Balogh Kálmán a jogos örököse.

BALOGH Fiatal vagyok én ahhoz! S a Rókus-beli osztály? Mint osztályos főorvost üdvözölhetem?

FLEISCHER Walla kapta. Ebben az általános emelkedésben én, a legöregebb szinte, maradok.

BALOGH De Semmelweis professzor? Az nagyobb rang, az ő munkatársának lenni. Föl-ér egy főorvossággal!

FLEISCHER Nem irigyli el senki.

BALASSA *(a lépcsőház felől bejön. Fleischerhez.) Á...* kedves vendéggel mulat! *(Baloghhoz.)* Hogy érzi magát, kedves Balogh, ott Kolozsvárt?

BALOGH Ahogy egy száműzött érezheti.

BALASSA Akinek az új alaptudományokat kö-szönhetjük: élettant, bonctant, kórtant.

BALOGH S a közegészségtant .. .

BALASSA Azt is európai szintre kell emelnie. Nagy érdeklődéssel olvastam a lágyagyhártya sorvadásáról szóló remek jegyzőkönyvét.

FLEISCHER S most egy különösen érdekes cikkét javítom ... hogy is hívják azt a franciát?

BALOGH Louis Pasteur!

FLEISCHER És Pouchct vitájáról az ősnemzésről.

BALASSA Igen, az ön külföldi beszámolói rendkívül hasznosak. Ön a száműzetésben is módot talál rá, hogy tanulmányutat tegyen s minket is magával vigyen. *(Fleischerhez.)* A betegünk hogy van?

FLEISCHER *(mutatja, hogy meghalt).* Ma délután.. Aránylag csendesen...

BALASSA Hát ez szomorú... Emberileg .. . Mint sebészi cselekedet .. .

BALOGH Miféle műtét? Ha szabad tudnom?

BALASSA Petefészek tömlő.

BALOGH Kiirtás? Ez új, tudtommal. Megint a professzor úr végezte először hazánkban.

BALASSA A Monarchiában! De nem én, én csak asszisztáltam. Semmelweis tanár úr!

BALOGH *(csodálkozva).* Semmelweis?

BALASSA Példásan! Ha alkalom adódik, én is meg fogom ismételni. A tömlő sajnos össze volt a méhvel nőve... Nem volna kedve a boncolást vállalni? Majd megbeszélem Arányi tanár úrral.

BALOGH Nagyon szívesen!

BALASSA Valószínűleg az elvarrás helyén lépett fel üszkösödés ... *(Fleischerhez.) A mi* Markónk itt van? Beidézett a tábornok úr!

FLEISCHER Benn van a szentélyében. Egy kéziratot olvas, Drescher írta a régi patikák-ről.

BALASSA Ó, ezek a gyógyszerészek! *(Kopog s eltűnik a szerkesztő ajtaján, Balogh felé.)* Csak egy pillanatra.

FLEISCHER Egy olyan tevékeny ember, mint tanár úr, az útiköpenyét se vetheti le, talált már munkát!

BALOGH Balassának! ... De mi ez, hogy Semmelweis professzor úr petefészek tömlőket irt ki? Balassa segédletével? Az ilyen újságon mérem le, mekkorát változott a világ az Országúton, amióta a Kunewalder háztól távol vagyok…

FLEISCHER Úgy látszik, végleg nőgyógyásszá akar lenni. Az előadásain is szívesebben be-szél erről.

BALOGH Igen, a Hetilapban is a dismenorrheáról jelent meg írása. S a gyermekágyi láz?

FLEISCHER Arról, úgy látszik, hallgatni igyekszik.

BALOGI-I Pedig hát a szentpétervári siker felvillanyozhatta ... Mikor annak a Hugenburgernek a levelét olvastam, gondoltam, na, most az öregúr ...

FLEISCHER Egy-két napon át örült is. Ez az Adneth, aki a szentpétervári szülészek térítője lett, ott volt Bécsben a kísérletek idején...

BALOGH *(nevetve).* Amikor a puerperális nap feljött .. .

FLEISCHER S hogy ott a Néva-parton a Braun professzor hatásköréből kikerült .. .

BALOGH Egy szakadár felekezetet alapított, semmelweisistákból. Egy második pesti eklézsiát.

FLEISCHER De az örömünk csak néhány napig tartott. Markusovszkynak és a többieknek is rá kellett üzennie, amíg a diadaljelentést megírta. S azt is elég fagyosan. Inkább csak az eltévelyedéseket pécézte ki a maga felfogása s a szentpétervári jegyző-könyvből kiszedett hibás nézetek közt.

BALOGH Ennyire belejött az eretnektanok üldözésébe?

FLEISCHER Újabban mintha inkább a maga kudarcát akarná bizonyítani.

BALOGH De csak nem kezd kételkedni a tanában?

FLEISCHER Nem, azt igazán nem. Lehetet-len is volna. Inkább a szülészek ellen gyűjt pontokat.

BALOGH A földkerekség valamennyi szülésze ellen ... De csak nem akarja azt a Nyílt levelet, a félbemaradtat folytatni?

FLEISCHER Nem, azt nem… Nem a világ-nak bizonyít - önmagának.

BALOGH Értem… Nem önmagában kételkedik szóval ... Az emberben, az emberi ér-telemben.

FLEISCHER S becsületességben. Ez persze csak feltevés, mert nem beszél róla.

BALOGH Semmelweis nem beszél? Nem is vitatkozik? Hová estem én ott a Gyalui ha-vasok mögött?… Pedig most mintha neki dolgozna az idő. Nem kell aggastyánkort érni, hogy a teljes győzelmet megérje. Olvasta kolléga úr a Mayerhoffer cikkét?

FLEISCHER *(tétován).* Azt? A vibriókról?

SEMMELWEIS *(a lépcsőházból jön, egy táskában kézirattal. Egy új vonás megöregedett arcán, amelyről nehéz eldönteni, hogy micsoda: erőltetett nyugalom-e vagy rezignáció. Baloghot megnézi, de nem örül, nem lepődik meg.)* Jó napot, uraim! ... Markusovszky szerkesztő úr bejött már?

FLEISCHER Benn van a szobájában. Balassa professzor úr van nála. De tessék tán, professzor úr ...

SEMMELWEIS Nem, nem akarom zavarni a tanácskozmányt. Csak amit hoztam, akarom átadni… *(Fleischer kimegy. Egy kis rövid hallgatás... Semmelweis az előtte álló emberhez keresi a történetet. Baloghot a nagyság teszi elfogódottá.)*

BALOGH Épp a tegnapi úttörő műlétről beszéltünk .. .

SEMMELWEIS A tudor úr tart fönn levelezést Csermák professzor úrral?

BALOGH Amíg ő módot ad rá - erről nem is mondanék le. Az apámnál is többet köszönhetek neki…

SEMMELWEIS Imponáló jellem. S úgy lát-szik, a mi *nagy* hazafiságunknak sem sikerült elvadítani tőlünk. Azt ígéri, tavaszra le-jön.

MARKUSOVSZKY *(a szobájából feltűnően, kissé tán erőltetett örömmel siet Semmelweis felé, utána Balassa, majd Fleischer is).*

MARKUSOVSZKY *(Semmelweis kezét mind-két kezével megrázza).* Kézirattal?

SEMMELWEIS Amit megígértem.

MARKUSOVSZKY Akkor hát üdvözlégy! *(Baloghhoz.)* No, ez derék. A meleg szívnek a télvíz sem akadály!

BALASSA Ki a Duna vizét issza ...

MARKUSOVSZKY Vagy aki a Balassa János szabadcsapatában lovagolt.

BALOGH Ha csak mint lovász is!

MARKUSOVSZKY *(Semmelweishez, aki a táskáját bontja).* Mit hoztál?

SEMMELWEIS Ahogy jeleztem már ...

MARKUSOVSZKY Úgy szemre elég nyomós...

SEMMELWEIS Igyekeztem szűkszavú lenni. De elég sok eset gyűlt össze. Egyesek csodálkozni fognak, hogy ej, de sok baja van ennek a Semmelweisnek a nők havibajával. Már a második értekezést írja róla. Aki, mint Balassa professzor, ismerős a viszonyaimban, azt is mondja majd: látszik, *hogy* a háznál van a múzsa ... Az illető ugyan nem engedi megvizsgáltatni magát, de a panaszai ott vannak mint ihlet a levegőben ... *(Zavart nevetés.)*

BALASSA Én nagyon helyeslem, hogy Semmelweis ezt az elhagyott területet, a nőgyógyászatot igyekszik az ő szigorú megfigyelő s rendező képességével kifejleszteni.

SEMMELWEIS Amelynek éppen a megfigyelésre s a rendezésre nem adnak anyagot.

BALOGH Igen, meglepetten láttam a jelentésükben, hogy a klinikán összesen három nőgyógyászati esetük volt.

SEMMELWEIS A privát praxisban annál több! Azért szerettem volna, ha a Rókust Fleischer tudor úr kapja meg. Abban bíztam, hogy ott egy nőgyógyászati osztályt állíthatok fel. De hát ezek a városi urak… Különben ...

MARKUSOVSZKY Hanem, ha ilyen szépen együtt vagyunk, mindjárt egy könyvkiadói ülést is tarthatnánk. Több levelet kaptunk, hogy köszönik, ők mindent értenek: a magyar orvoskart magyar könyvvel kell ellátni, ez benn van a levegőben, de mik lesznek azok a könyvek, miért nem adunk programot?

BALASSA Én a Skoda új könyvét ajánlom fordításra. Az a tanulmány jó lenne bevezetőnek, bizalmat keltene, gyakorlásra serkentene.

MARKUSOVSZKY Én meg a Balassa János kisebb sebészeti tanulmányait, a seborvoslás köréből. Az adná a legjobb képet róla, mit fejlődött az orvostudomány, mióta a Hatvani utcában az első altatással az öreg professzorokat elámította.

BALASSA Ne kezdjük magunkkal.

BALOGH A szerkesztő úrnak igaza van. A kövekről, a gégetükrözésről, a műtagképzésről, a hibás tagok kiegyenesítéséről - ez mind egy-egy tárgykör, amely később új tudomány is lehet. A harmadik kiadvány pedig egy szülészet lehetne Semmelweis Ignác professzor tollából…

SEMMELWEIS *(elutasítva).* Nem vállalkozom rá!

MARKUSOVSZKY A gyakorló orvosok körében pedig úgy tudom, erre lenne kívánalom.

SEMMELWEIS Fleischer tudor úr éppen olyan jól megírja.

FLEISCHER Ez arcátlanság lenne. Mintha Rokitansky helyett az én Stahl barátom írná meg a kórbonctan tankönyvét.

SEMMELWEIS Rokitanskyja válogatja.

MARKUSOVSZKY A lényeges az, hogy ígérjünk valamit. A testületben, a könyvkiadó társaság tagjaiban megvan a fedezet, hogy nyújtunk is.

BALASSA Ez a legjobb válasz, úgy gondolom, a Gyógyászat legutóbbi orvtámadására. Tessék! Míg ti magyarkodtok, mi így magyarítunk! De ezzel be is zárom a gyűlést. Még nem voltam a betegeimnél... *(Baloghhoz.)* Arányival majd beszélek... *(Semmelweishez.)* Hogy van a kis Béla? *(Markusovszky kikíséri az ajtóig.)*

BALOGH Ha már összetalálkoztunk, nem veszi tolakodásnak, professzor úr, ha megkérdem, mi a véleménye Mayerhoffer közleményéről?

SEMMELWEIS Ki az a Mayerhoffer?

FLEISCHER Tanársegéd valamelyik bécsi kórházban.

BALOGH A Braun-klinikán, úgy tudom.

SEMMELWEIS Nem kísérem figyelemmel a Braun-klinika közleményeit.

BALOGH Ezt pedig érdemes lenne. A professzor úr szempontjait veszi figyelembe.

SEMMELWEIS Nem hiszem, hogy okulhatnék belőle.

BALOGI-I Ez a Mayerhoffer vibriókat talált a gyermekágyasok vérében.

SEMMELWEIS Vibriókat?

BALOGH Apró, komma alakú élőlényeket.

SEMMELWEIS S mit tudnak azok a vibriók?

BALOGH Mayerhoffer feltevése szerint ők idézik elő a gyermekágyi lázat. SEMMELWEIS A régi jó miazmák utódai. BALOGH De az, ha igaznak bizonyul, épp a professzor úr föltevését igazolná, mert mi az

a bomló állati anyag s főleg mi az, ami bomlasztja? Ezt a kérdést már Markusovszky szerkesztő úr is fölvetette a Breiszkynek adott válaszában.

SEMMELWEIS Énnekem nem az volt a fontos, hogy mitől bomlik az anyag, hanem, hogy mivel tudom roncsolni, ártalmatlanná tenni. Azt, hogy mi történik előtte s utána, a vegyészekre bízom.

BALOGH De tán nem is a vegyészekre tartozik? Ismeri professzor úr Louis Pasteur újabb kísérleteit, amelyek az erjesztésre vonatkoznak?

SEMMELWEIS Énnekem nem ambícióm, hogy mindent tudjak. Énnekem elég, ha egy téren rendet tudok teremteni. Ahol az én tevékenységi köröm véget ér, átadom a szót a giesseni Liebignek.

BLOGH De Liebig és Pasteur vitájában a mérleg, *úgy* látszik, a francia javára kezd dőlni. Az erjesztéseket például alkalmasint olyanféle élőlények okozzák, mint Mayerhoffer vibriói. A vita ez esetben legalább nem a giesseni vegyész győzelmével fog végződni.

SEMMELWEIS Én a vitákat a magam részéről lezártam. S Balogh tudor úr sem fog az újdonságaival kedvet csinálni hozzá.

FLEISCHER *(Baloghhoz).* Nem akarja tanár úr a lágy ágyhártya lobjának a második részét lenyomatban áttekinteni?

MARKUSOVSZKY Dehogynem! Ezer szerencse, hogy nem küldtem utána Kolozsvárra!

BALOGH *(valamit szeretne mondani Semmelweisnek, de Markusovszky tiltó hallgatását tudomásul veszi.)* Hogyne, ha lesz szíves.

MARKUSOVSZKY *(utánuk szól).* Tessék a szobámba. Ott kényelmesebben teregetheti a lepedőjét. *(Balogh, Fleischer el. A két barát egyedül marad a nagy asztal sarkán.)*

SEMMELWEIS *(a szentély felé hunyorít).* Nem sikerült beugratnia! MARKUSOVSZKY Félreértetted őt. Nem volt szándékában.

SEMMELWEIS Megértettem a szándékát. Ezért is adtam kereken a tudtára, hogy nem fog egy Semmelweis-vitába belevinni.

MARKUSOVSZKY Balogh Kálmán nagy tisztelőd. Éveket dolgoztam itt egy asztalnál vele. Meg van győződve az igazadról.

SEMMELWEIS Ez még összefér azzal, hogy egy kis mulatságot szerezzünk magunknak s a hallgatóknak.

MARKUSOVSZKY Ha a bécsi cikket előhozta, légy meggyőződve, olyasmire akart figyelmeztetni, ami nézete szerint kedvez a tanításodnak. A tájékozottságát akarta a legtájékozottabb a rendelkezésedre bocsátani.

SEMMELWEIS Lehet. Aki megszokta, hogy az emberek helyette egy másikkal, egy magára épített bábuval beszéljenek, az néha a neki szólót is úgy hallja, mintha ahhoz intézték volna.

MARKUSOVSZKY Miféle báburól beszélsz?

SEMMELWEIS Nohát, aki ilyesmire adja magát, mint én, az mintegy életfogytiglani börtönbe zárja be magát kikerülhetetlenül?

MARKUSOVSZKY Az írás .. . SEMMELWEIS Mert ha ebben az egy esetben tévedtem is, s ez az ifjú tudós csak a kor színvonalára akart visszasegíteni s nem mint egy dühvel felfújt papírstaniclit elpukkantani, azt már te sem tagadhatod, hogy az én Fleischerem a kveruláns Semmelweis elől vonta félre a korrektúraívekhez barátját. Vagy hogy Balassa azért dicsérte úgy a nőgyógyászatot, hogy azt a vértódulást, ami a barátság helyét elfoglaló fantomnak a szülészeti tárgy' jelent, mint egy jótékony kötést elvágja.

MARKUSOVSZKY Ha így van is, a legnemesebb indításból.

SEMMELWEIS Nem kétlem, a legnemesebből. Csak arra hozom fel például, hogy ő is a rámépített másikhoz intézte szavait. Sőt még te is ő elé, „Philip" elé siettél ki, gyorsabban, mint okvetlen kellett, a kezem mind-két kezeddel megragadva, azzal a túlságosan örvendő mosollyal, melyben egy kis aggodalom is van; nem fogsz-e megneheztelni rám Fülöp? Én, látod, a régi vagyok! ... Holott a régi Náci felé - bárhogy szeretted - sose voltál ilyen félőn és édesen előzékeny!

MARKUSOVSZKY Bocsáss meg, ezt nem értem. Miféle Fülöpről beszélsz? SEMMELWEIS Hát arról, akivel a könyvemet. a nyílt leveleket jegyzem. Semmelweis Fülöp Ignác! Nem te kérdezted meg, honnan került az Aetiologia elé az a Fülöp? Sosem tudtad, hogy egy második keresztnevem is van.

MARKUSOVSZKY S azt mondtad, nincs is! A keresztleveledben nincs benn. SEMMELWEIS Mit mondtam, honnan került elő?

MARKUSOVSZKY Már nem emlékszem. A bérmálásban kaptad?

SEMMELWEIS Vagy gyermeki álmaimban neveztem így magam. Vagy egyszerűen akkor találtam ki, írói fedőnévül. Hogyha nem ír-hatok álnéven, azt aki ír, ezzel a Fülöppel eltoljam a régi becsületes Semmelweis Ignáctól. S most csodálkozom, hogy Fülöp megette Nácit! ... Az egész világnak az a Fülöp vagyok, akit a tollammal csináltam magamból! A kedves, hirtelen haragú, de gyorsan megbékülő, jólelkű Náci: egy rög-eszmétől megszállt, az utcasarkon is vitatkozó, magát minden társadalmi illemen túl-tevő, aki egy aszalt szilvát sem tud úgy a bosnyáktól venni, hogy a raplija ott ne legyen a kezében, amely a staniclit átveszi .. . MARKUSOVSZKY Miért e túlzás?

SEMMELWEIS Nem túlzás. Az írás természetrajza ez. A bábajelöltjeimet néha megríkattam, de a könnyeik is tudták, hogy utána jön a tréfa, a megbékülés, a szivárvány. Alapjában derék ember ez a mi tanárunk, a bomló állati szerves anyagával! Most nem sírnak... Csak összenéznek s az az ijedelemmel elegy fölény, igen, fölény mosolyog rám bocsánatkérésükből is, amely a te túl baráti, meleg üdvözlésedből is. Rájött, öreg bolond, látjuk, de majd csak átesünk rajta .. . A kortársak, a klinika, Pest város rokonszenve mögöttünk van... S még a család is. .. Nem Weidenhofferékra gondolok, a diplomácia, melyet számukra a velem való érintkezés jelent, az apósomból egy olasz cicerónét, s az anyósomban lakó párducból egy sompolygó vadmacskát nevel. A feleségem, Mária... ő is tudja, hogy velem csínján kell bánni. Nem csodálnám, ha ölelés közben egyszer elsikítaná magát... Még a szolgáló is ... ő is rájött, a többiek félelme nyomán, hogy az úrnak valami bogara van...

MARKUSOVSZKY Mindez csak azt bizonyítja, hogy belül még nem vagy olyan nyugodt, mint az írásaidban. Az újabb tanulmányaidra gondolok. Hogy nyelhetné e! úgy annak a nyílt levélnek a Fülöpje, akit csak néhány szakember ismer, az ő régi kedves Nácijukat?

SEMMELWEIS Mert ez a régi kedves Náci ő-nekik már csak az tud lenni, akit az ördög a nyakába vett.

MARKUSOVSZKY Az írás ördöge?

SEMMELWEIS Az írás övdöge, igen. S ez nem valami kivételes dolog, ami csak velem történhet meg. Aki írásra adja magát, annak valamilyen viszonyba, egy rá jellemző viszonyba kell kerülnie az írás ördögével. Ez éppen olyan természettörvény, minthogy nem írhatsz le egy mondatot, a legszárazabb ténymegállapítást kivéve semmit, ahol képet adsz magadról másoknak, hogy egy oldalpillantást ne vess, amíg fogalmazol, egy veled nyargaló tükörbe, „Ez szép, ez jó volt! Ez visszatetsző!" - mondja az, mint a mostoha tükre a Hófehérke meséjében, nem a felületen persze, mélyebben valahol, az idegeidben, a közérzetedben...

MARKUSOVSZKY De ez talán nem is baj. Ebből a sok oldalpillantásból alakul ki az ízlés, az író illemtana.

SEMMELWEIS Az összeszokás az ördöggel! Az ördög háziállattá szelídítése. Amióta ez történt velem., sokszor nem tudok aludni. Már Mária is megszokta, hogy ilyenkor kigyújtok s figyelem, nem a történetet, ha-nem a szerző viszonyát az ördögével. A többség így vagy úgy, kiegyezik vele. Te is adsz, én is adok. En, hogy látszólag el-elragadtatom magam, mintha nemesebb lélek, nagy hazafi, az eszme bajnoka akarnék len-ni, persze nem annyira, hogy elővigyázatlanságom szőnyegét kirúgnám magam alól, te meg (mármint az ördög), hogy az embertársaim - akiknek nincs ördögük vagy nem domesztikáltak kivételes, minden jóra kapható, szeretetreméltó alaknak tartsanak, aki, ha rendez is egy kis látványosságot indulatokkal, nem kell félnie, hogy egyszer csak komolyan veszi magát s elharapja a nyakad.

MARKUSOVSZKY S minden író ilyen, Goethe és Heine is?

SEMMELWEIS Ez az egyik típus.

MARKUSOVSZKY S a másik?

SEMMELWEIS A másik, aki odadobja ma-gát fenntartás nélkül annak, amit ti isteni küldetésnek, nagy érzésnek, eszmének neveztek. Ez az, akit az ördög szarva közé kap s kedvére száguld vele ...

MARKUSOVSZKY Nem kel! messzire menni a példáért.

SEMMELWEIS Ők az ördög balekjai. Akiknek elég azt suttogni: „Ez szép, ez gyönyörű ..." Vagy azt hiszed, engem nem ez a suttogás vitt, hajtott ki a klinikám sáncaiból a köznevetségig? Jó, hogy nem az őrültek házáig. Vagy nem gyönyörű dolog-e, hogy a vilától irtózó, szelíd lelkű tudós az anyák hörgésétől hajtva írni, vitatkozni kezd? Szemérmét elvetve kapcabetyárként támad köz-tiszteletben álló tudós urakra, akik mellesleg tudatlanságból vagy becstelenségből tudósok, a világ szülészeihez, vagy mit tudom én... az emberiséghez fordul az igazával, noha tudja, hogy hiába fordul, van annyi emberismerete, hogy tudnia kell. Ez az ördög legnemesebb unszolása, a gyönyör gyönyöre, a hálátlan, gyűlöletessé váló szerep vállalása. Az ördög lovasa tudja, hogy-ha a közönséges ész, ízlés szerint képtelen, visszataszító is, amit csinál, de megcsinálja,

valójában az ördög parancsára... Amikor 50 tavaszán Pesten jártam, tapogatózásul, hogy nem lenne-e jobb Bécsből ideköltözködnöm, adtál néhány könyvet, hogy ismerkedjek az itthoni dolgokkal. Most azokat is elő-előveszem. A Kelet népe, attól a Széchenyitől, aki öngyilkos lett ott Döblingben. Ismered? Én, aki a reformokat, ezt az egész forradalmi mozgást elindítottam, most nemcsak elébe állok, de meghúzom a vészharangot! Élvezet volt nézni, hogy kapja őt nyakába az ördög, hogy suttogja felé: ez azt a gyönyörű szerep ... Most szembefordultam vele, ha megvetnek is érte, ha eltiportok is!

MARKUSOVSZKY De ha így van, nem nemesség-e az a te ördögöd? Nem volt-e valóban gyönyörű, amit csináltál?

SEMMELWEIS Gyönyörű vagy sem? Marhaság volt. Nemcsak engem szigetelt el, vissza-vetette az *ügyet*. Rosszabbul állunk, mint 47-ben vagy 57-ben. A szülészek, csakhogy az én gyönyörű tetteim s a bennük talált elvet megtorolják, kiborítják a klórmeszet! Maga az igazság is szégyellni kezdi magát s fátylat húz az arcára, hogy ne lássa a gyönyörűségeket, amiket az ő nevében csináltam. Igen hálás vagyok, bár akkor leárulóztalak érte, hogy a szakadék szélén megállítottál.

MARKUSOVSZKY Én?

SEMMELWEIS Amikor azon a reggelen az ördög diktandójával a hónom alatt s mámorosan, hogy a világ összes szülészét vezekel-ni vagy akasztani az én igazam elé citálom, az ijedt feleségem mellé hazatérve, te voltál olyan bátor s a szemembe vágtad, hogy őrült vagyok! Mert ezt tetted! S hogy azt a kéziratot elvitted, engem örökre eleresztet-tél, te, aki az ördög hátára ültettél, ez volt az ocsúdás kezdete. Amikor a feleségem is kisírta magát a mellemen s én az ördög utolsó szépségét is kiszívtam, hogy milyen dicső dolog egy őrült ember feleségének lenni, akkor, ahogy ott álltam, egyszer csak megfordult körülöttem a vizsgálószoba s mint aki kábultan érzi, hogy minden másképp van, mint ahogy hitte ... Hogy is hívták a görögöt, akire Athéné bocsátotta rá az eszeveszettséget, aki ellenségei helyett a birkanyájban tett eszeveszett gyilkolást? No, mindegy, hogy hogyan ... Az volt a varázsszó. Az ördögöt visszakergető ige: a bátorság szava.

MARKUSOVSZKY Ezért nem folytattad a Nyílt leveleket?

SEMMELWEIS Nem tudtam volna folytatni, mint... megvan a neve! ... Ajax! a birkamészárlást.

MARKUSOVSZKY S a változás azóta? A nőgyógyászat, a könyvtárosság, az orvosi kiadó, a szereplés az orvosi egyletben ... ez mind...?

SEMMELWEIS Védekezés, ha úgy tetszik. Szerintem az ördögön vett győzelem bizonyítása.

MARKUSOVSZKY De hát lehetséges ez? Ha az ördög csábítása ennyire egyet jelent a toll kézbevételével, mit mondjunk mi, akiknek nincs rá fülük, vagy ha úgy tetszik, tehetségük, hogy meghallják? De akinek van, nem a legokosabb akkor mégiscsak valami gentlemanlike megállapodást kötni az ördöggel?

SEMMELWEIS A hivatásosoknak, akik azt vállalják kenyérkeresetnek, mint az oláh a medvetáncoltatást! Nekik a foglalkozásukkal jár, hogy torzak legyenek. De egy tudós ... aki huszonhét éves korában ... De álljunk meg, ami utána jönne: már írás, fogalmazás. Beleégetődik az emberbe! MARKUSOVSZKY De hát te is írsz! SEMMELWEIS De éberen! Úgy, hogy minden szavam őt kapja derékon!

MARKUSOVSZKY A stílusod feltűnő szárazsága, erőltetett szürkesége

SEMMELWEIS Csupa bunkócsapás.

MARKUSOVSZKY Azt mondják, a stílus az ember...

SEMMELWEIS Én megöltem azt a stílusembert!

MARKUSOVSZKY De meg-e? SEMMELWEIS Kihívsz? Elfogadom a kihívást! Megírom a szülészetet!

MARKUSOVSZKY A puerperális fejezetét is?

SEMMELWEIS Azt is! . .. Elfogadod bizonyítékul?

MARKUSOVSZKY Mindenesetre örülök neki. Hirdethetjük?

SEMMELWEIS Hirdethetitek ... Na, de megyek az enyéimhez, szegény Mária reggel hét óta nem látott ... Még azt hiszi, Nyílt levelet írok.

MARKUSOVSZKY A kis Béla? ...

SEMMELWEIS Nevet. Az ő nevetése az egyetlen, amelyben nem látom Philipet. *(Kezet fognak, Semmelweis el.)*

FLEISCHER *(kinéz a szobából aggodalmasan).* MARKUSOVSZKY Elment már. A bűnös is kibújhat.

BALOGH *(előjön a javított árkusaival).* Igazán bánt. Nem hittem, hogy felingerlem vele.

MARKUSOVSZKY Azt hiszem, sikerült megnyugtatnom öcsémuram felől.

BALOGH Ilyen lobos vakból lett abból a *nagy* felfedezésből. Az érintése is defenset valt ki.

FLEISCHER A bűntudat teszi gyanakvóvá. Érzi, hogy Scanzoni, Braun meg a többi együttvéve sem ártott annyit a gyermekágyi láz ügyének, mint ő a leveleivel.

MARKUSOVSZKY Ez azért túlzás!

FLEISCHER Én a magam helyzetén mérhetem fel az övét. Régen, ha külföldi szülészekkel jöttem össze s meghallották, hogy a Semmelweis-klinikán dolgozom - meggyőzöttek voltak vagy sem - azonnal kérdezősködtek: „Á, Semmelweis! Annak van valami elmélete!.. ." Mint aki a forrásnál van. Most: „Ja, az a bizonyos Semmelweis?..." Már a fiatalok is!

BALOGH Én pedig épp abban reménykedtem, hogy a hírem egy olyasfelé gondolatvillámot gyújt ki a fejében, mint amikor a Koletska boncleletét a gyermekágyasokéval egybevillantotta.

MARKUSOVSZKY Magyaráztam is neki.

FLEISCHER Rövidzárlat van nála ebben a kérdésben, nem villogások.

BALOGH *(Markusovszkyhoz).* Az a szenny, amit a bécsi boncnokok a szülő nők szülőcsatornájába bevisznek, mért ne lehetne egy, ha nem is vibrió, hanem valami olyanféle erjesztő, mint amilyeneket Pasteur fedezett fel a sörben? Egy górcső, egy járatos munka-társ és .. .

MARKUSOVSZKY S a bécsi napok Pesten folytatódnának ... Ehhez egy kis pasteuri vagy legalábbis Balogh Kálmán-i oltás kel-lene az én öreg barátomba! Szegény, ahogy így kifordul belőle, amit a megnyugodott külső alatt ott hord, néha szinte lelkiismeret-furdalást érzek, hogy az Orvosi Hetilap indításakor pressziót gyakoroltam ... Valljuk, be, elég nyomós pressziót!

FLEISCHER A mi akkori eredményeinket bűn lett volna véka alatt tartani! Az én beszámolómon kívül a Wiener Medizinischében semmi sem jelent meg az irodalomban. Azt senki sem gyanította, hogy ő, a kedves ember, ha egyszer tollat fog .. .

MARKUSOVSZKY Ő maga bizonyosan! Mért irtózott annyira tőle?

BALOGH Az ő esete, úgy gondolom, tanulságos lecke lehet a fiatalabb orvosnemzedék-nek, hogy a közlemények tisztaságára épp-úgy vigyázni kell, mint az ujj begyére a szülészeti vizsgálatnál!

MARKUSOVSZKY Ezt úgy látszik, ő maga is belátta. Az újabb cikkeiben nyoma sincs a régi, a semmelweisi indulatnak.

FLEISCHER Elég nagy ára volt ennek a belátásnak.

MARKUSOVSZKY Pedig én azt mondom, eb-ben is volt valami szép, amit itt mint el-torzulást hányunk a szemére. Mi, akik fiatal korukban Jean Pault és Lamartint olvastuk, úgy látszik nem tudunk olyan kegyetlenül szigorúak lenni az efféle eltévelyedéshez, mint a cserháti szellemben felnőtt mai fiatalok. Én magam tán azért is nem tudtam őt idejében visszafordítani. Bennem is volt valami, amit magával rántott. Még azok a Nyílt levelek is ... úgy mentem utána jobb belátásom ellenére, mint valami iszonyú csatatér-

BALOGH A költői hevület a politikában sem üdvös hozzáállás - a tudományban azonban veszedelmes.

MARKUSOVSZKY Én pedig azt mondom, tán az ő forradalmának is támad még elragadtatott olvasója. Aki gyönyörködni fog ebben a kavalkádban ...

FLEISCHER Bár ennek is csak felkartörés lett a vége.

MARKUSOVSZKY Ő mint tudós, a magáét megtette. S az, amit mint az igazság megszállottja hozzáadott, az írói mű - nem válik szégyenére! Ő mondta ki itt Széchenyi nevét. Hogy a Kelet népében hogy elragadta az írás ördöge. S ha a Blicket ismerte volna, abban ismerhetett volna csak magára!

FLEISCHER Az a tilos könyv, amit Londonban nyomtattatott ki a fiával? MARKUSOVSZKY Amiért az életével kellett fizetnie. Azt is lehetett volna kárhoztatni. Ő maga is megtette biztosan, hogy milyen veszélynek tette ki vele magát és családját, csakhogy amit igaznak érzett, indulatával együtt, ha minden összeszakad is, a világba okádja! Ha egyszer így olvassa Semmelweist valaki, aki magára ismer az igazság szere-tetében, az önpusztító elszántságban, a bolondságban...

Függöny